

ارجنامه چهره ماندگار **پروفسور ناصر رازقی**

بهداشت محیط ایران بقلم اساتید ، همکاران ، همراهان و دانشجویان

به کوشش:

دکتر ذبیح اله یوسفی

و با اهتمام : انجمن علمی بهداشت محیط ایران

ارجنامه چهره ماندگار بهداشت محیط ایران
بقلم اساتید، همکاران، همراهان و دانشجویان

پروفیسور

ناصر رازقی

(بنیانگذار مهندسی بهسازی و پایه گذار بهداشت محیط
و مهندسی آب کشور)

به کوشش:

دکتر ذبیح اله یوسفی

با اهتمام:

انجمن علمی بهداشت محیط ایران

دکتر مهدی مختاری - مدیر روابط عمومی انجمن علمی بهداشت محیط ایران

طرح جلد: محمد رضوانی

ناشر: انجمن علمی بهداشت محیط ایران (حق چاپ محفوظ)

فروردین ۱۴۰۲

فهرست مطالب

مقام استاد و معلم در غزلیات حافظ (غزل ۱۰۶).....	۶.....
پیشگفتار.....	۸.....
دکتر علیرضا مصداقی نیا.....	۱۰.....
دکتر کرامت اله ایماندل.....	۱۲.....
دکتر علی اکبر عظیمی.....	۱۴.....
دکتر احمد عامری.....	۱۶.....
دکتر امیرحسین محوی.....	۱۹.....
دکتر مجید مخدوم.....	۲۰.....
دکتر حسین بحرینی.....	۲۱.....
دکتر محمد حسن احرامپوش.....	۲۳.....
دکتر حسین موحیدیان.....	۲۶.....
دکتر محمد ملکوتیان.....	۲۸.....
دکتر انوشیروان محسنی بندپی.....	۳۱.....
دکتر علی الماسی.....	۳۳.....
دکتر مهدی فرزادگیا.....	۳۴.....
دکتر نعمت اله جعفرزاده حقیقی.....	۳۵.....
دکتر کامیار یغمائیان.....	۳۷.....
دکتر ارسلان جمشیدی.....	۴۳.....
دکتر محمدرضا خانی.....	۴۵.....
دکتر حسن خرسندی.....	۴۹.....
دکتر محمد نوری سپهر.....	۵۰.....

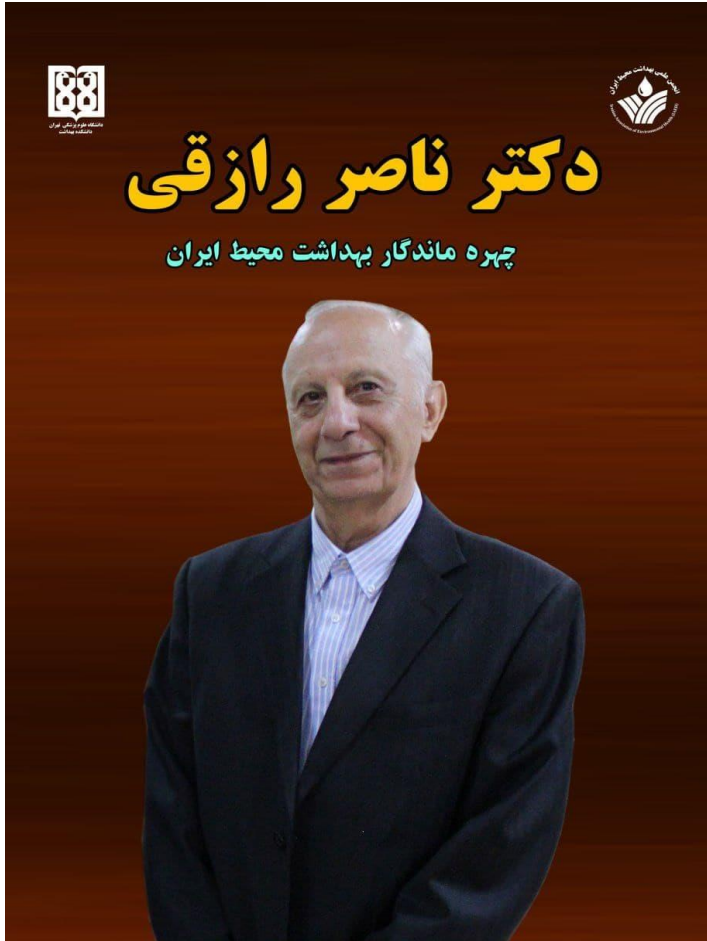
- ۵۲..... دکتور رامین نبی زاده
- ۵۳..... دکتور ذبیح الہ یوسفی
- ۵۸..... دکتور مہدی ریاحی خرم
- ۶۰..... دکتور افشین ابراہیمی
- ۶۱..... دکتور احمد رضا یزدانبخش
- ۶۲..... دکتور حسین معصوم بیگی
- ۶۳..... دکتور حسین ساسانی
- ۶۴..... دکتور کاظم نیسی
- ۶۵..... دکتور کاووس دیندار لو
- ۶۶..... دکتور عبدالایمان عمونی
- ۶۷..... دکتور رضا شکوہی
- ۶۸..... دکتور افشین نگدستان
- ۷۰..... دکتور محمد حسینی
- ۷۳..... دکتور روشنگ رضائی کلانتری
- ۷۴..... دکتور مہدی مختاری
- ۷۵..... دکتور حسن رسول زاده
- ۷۶..... مہندس میر مختار حسینی
- ۷۷..... دکتور حامد محمدی
- ۷۸..... دکتور یوسف دادیان شہامت
- ۷۹..... دکتور سید امین حسینی مطلق
- ۸۰..... دکتور محمود علی محمدی
- ۸۱..... دکتور رمضانعلی دیانٹی تیلگی
- ۸۳..... دکتور محمد ماروسی

۸۹.....	مهندس محمد حسین نیکبخت کاخکی
۹۱.....	مهندس احمد پورزند
۹۲.....	زندگی نامه و کارنامه علمی استاد رازقی
۹۹.....	گزارش مراسم بزرگداشت استاد
۱۰۱.....	متن سخنان دکتر مصداقی نیا در بزرگداشت استاد رازقی
۱۰۲.....	عکس های خاطره انگیز
۱۱۸.....	به پایان آمد این دفتر، حکایت همچنان باقی است

تنت به ناز طبییبان نیازمند مبیاد
 وجود نازکت آزرده گزند مبیاد
 سلامت همه آفاق در سلامت توست
 به هیچ عارضه شخص تو دردمند مبیاد
 جمال صورت و معنی زامن صحت توست
 که ظاهررت دژم و باطننت نژند مبیاد
 در این چمن چو در آید خزان به یغمایی
 رهش به سرو سهی قامت بلند مبیاد
 در آن بساط که حسن تو جلوه آغازد
 مجال طعنه بدبین و بدپسند مبیاد
 هر آن که روی چو ماهت به چشم بد بیند
 بر آتش تو به جز جان او سپند مبیاد
 شفا ز گفته شکریشان حافظ جوی
 که حاجتت به علاج گلاب و قند مبیاد

از پدر گر قالب تن یافتیم   از معلم جان روشن یافتیم

پیشگفتار

در این مجال و با افتخار از استادی از جنس نور و دانایی و عاشقی وارسته و خستگی ناپذیر سخن خواهیم گفت که علاوه بر تعلیم و پژوهش های مستمر دانشگاهی، پایه گذار رشته مهندسی بهسازی محیط و بهداشت محیط کشور است و تربیت صدها شاگرد که اکنون با رتبه های مختلف دانشگاهی در جای جای کشور مشغول اند، از افتخارات دیگر ایشان است. پروفیسور رازقی با کوله باری از تجربه میدانی و خدمات مشاوره ای و حرفه ای در عرصه جهاد سازندگی و وزارت نیرو و مهندسی مشاور و ... به تمام معنی استادی برجسته و ممتاز در عرصه بهداشت محیط و محیط زیست و مهندسی آب کشور و مایه ی مباحث و افتخار جامعه بهداشت محیط زیست کشوراند .

این ارجنامه، «مجموعه نوشتارهای شاگردان، همکاران، دوستان، همراهان و قدرشناسان ...» از خاطرات و خدمات بی دریغ و خالصانه ی استاد است که با عشق و افتخار تقدیم محضر مبارکشان می گردد، باشد قدری از خستگی های چندین ساله ی ایشان را بکاهد. همانطور که در صفحات متعدد این مجموعه خواهید خواند، کمتر کسی است که بر نقش بی بدیل و اثر گذار استاد رازقی در خدمات مهندسی آب و بهداشت محیط و بنیانگذاری مجموعه ای از رشته های مرتبط در این عرصه صحه نگذارد و خدمات استاد را در عرصه ارائه خدمات تخصصی و حرفه ای به جامعه تشنه خدمات بهداشتی و سلامت نستاید. شاگردان بزرگ و قدرشناسی که در محضر استاد رازقی عزیز تلمذ کرده اند امروز در کسوت استادی، میدان دار تعلیم و تحقیق در دانشگاهها و موسسات پژوهشی و ارائه دهنده خدمات مدیریتی، تخصصی و حرفه ای در بخش های مختلف صنعتی و شرکت های مهندسی مشاور اند.

پروفیسور رازقی در اثرگذاری بر بهسازی و توسعه بهداشت محیط و جنبه های مختلف آن در کشور، استادی برجسته و بی همتا و در عرصه آموزش، پژوهش و فعالیت های میدانی به واقع مرد میدان بود و همیشه شاگردانش را دعوت به میدانی عمل کردن در حین تعلیم و تحقیق می کرد. به عبارت دیگر علم و عمل از توصیه های همیشگی استاد در تمام طول حیات مبارک علمی بوده است.

صادقانه عرضه میدارم کسی نیست که نام این دانشمند فاضل و ممتاز و برجسته عرصه بهداشت و سلامت و مهندسی آب را بشنود و از ایشان به نیکوئی و کرامت و اخلاق بی

نظیرش یاد ننماید و از هیبت و جلوه شکوهمندش در عرصه علم و عمل نگوید و قدرشناس این استاد نباشد.

نوشتارهایی که در این کتابچه گردآوری شده است تنها از بخش کوچکی از شاگردان ، همکاران و همراهان استاد دریافت شد که در مدت محدود فراخوانی از طریق فضای مجازی ، برای تقدیر از این ابرمرد و چهره ممتاز و ماندگار در دسترس بوده اند و امکان ارسال این نوشتارها را داشته اند قطعاً جمع کثیری از شاگردان ، همکاران ، همراهان و مشتاقان استاد رازقی یا در دسترس نبوده اند و یا ما به دلیل نداشتن شماره و ایمیل ها ، امکان ارسال فراخوان را برای ایشان نداشته ایم که در این مجال اندک، از کوتاهی مان عذرخواهیم.

لازم است همینجا از همه اساتید، همکاران و همراهان و شاگردان استاد که به این فراخوان پاسخ مثبت دادند و ما را در جهت وزین تر کردن ارجمانه ی استاد یاری کردند، تشکر و قدردانی نمائیم و از تمامی عزیزان و علاقه مندانی که امکان ارتباط و دریافت یادداشت های آنان ممکن و میسر نشد، خالصانه پوزش می طلبیم.

این مجموعه فراهم شاید جوانبی از شخصیت والای علمی و اخلاقی استاد را به نمایش می گذارد و قطعاً کافی و وافی نخواهد بود.

خدمات و مجاهدات پربار علمی استاد رازقی چه در دوران فعالیتش در دانشکده بهداشت و محیط زیست و چه بعد از نائل شدن به درجه پیشکسوتی اش در عرصه خدمات مهندسی آب و بهداشت محیط و عرصه سلامت هرگز رنگ خاموشی و فراموشی نمی پذیرد و هستی و حضورش تا همیشه در فضای دانشکده های بهداشت و محیط زیست ، همایش ها ، سمینارها و پنل های بهداشت محیط و جهاد سازندگی و وزارت نیرو و شرکتهای مهندسیین مشاور و قلوب اساتید و همکاران و شاگردان احساس خواهد شد.

ان شالله خداوند هم چنان سایه پر مهر و برکت حضورشان را بر سر همه ی شاگردان، همکاران، همراهان و خانواده محترم مستدام بدارد.

عمر و عزت پایدار استاد را از درگاه یکتای بی همتا آرزومندیم.

دکتر ذبیح اله یوسفی (فروردین ۱۴۰۲)

دکتر علیرضا مصداقی نیا

تابستان ۱۳۵۱ برای مصاحبه ورودی به دوره فوق لیسانس مهندسی بهسازی به دانشکده بهداشت دانشگاه تهران رفتیم. در اطاق شورای ساختمان قدیم دانشکده هیئت بزرگی برای مصاحبه داوطلبین تشریف داشتند. یکی از سوالات مصاحبه کنندگان راجع به رشته لیسانس داوطلبین بود. وقتی گفتم لیسانس ریاضی هستم مصاحبه کننده ای که بسیار با وقار هم بودند پرسیدند لگاریتم دو به توان چهل چقدر می شود که البته سوال مشکلی هم نبود. بعد از مصاحبه پرس و جو کردم که شخص سوال کننده را بشناسم و متوجه شدم که ایشان دکتر رازقی هستند.

بعد از پذیرفته شدن به دوره خدمت جناب دکتر رازقی رسیدم و ایشان را ملاقات کردم. دوستان یادشان هست که گروه بهداشت محیط آزمایشگاهی داشت در حیاط دانشکده بنام آزمایشگاه آب شناسی.

این آزمایشگاه که برایم بسیار خاطره انگیز است دو اتاق داشت که در یکی از آنها دکتر رازقی تشریف داشتند و در اتاق دیگر دو یا سه نفر کارشناس آزمایشگاه. دکتر رازقی مسئول رشته مهندسی بهسازی بودند. در همان ابتدای ورود به عنوان دانشجوی خدمت ایشان رسیدم و راهنمایی های بسیار مهم و جدی از ایشان دریافت کردم که این رابطه شاگردی و استادی تا کنون ادامه داشته است.

استاد رازقی انسانی شریف، نجیب، موقر، و گزیده گوی با دانش لازم برای حرفه ای که به آن عشق می ورزند هستند. ایشان اولین بهداشت محیطی کشور هستند که دکترای خود را از دانشگاهی معتبر در آمریکا دریافت کردند. علم و دانش ایشان و نیز اخلاق حرفه ای که دارند باعث شد ایشان به عنوان استادی برجسته و ممتاز در زمینه های بهداشت محیط مطرح باشند و کارهای ماندگاری از جمله تالیف کتاب های کاربردی و ارزشمند و تربیت شاگردانی فوق العاده در زمینه مهندسی آب داشته باشند.

بسیاری از شاگردان استاد رازقی از برجستگان مهندسی آب در کشور هستند. علاوه بر آن ایشان در سایر زمینه های بهداشت محیط نیز صاحب نظر هستند. تحقیقات ایشان در زمینه میزان SO₂ در هوای تهران در سال های ۵۳-۱۳۵۲ بینش ایشان را برای مباحث مهم نشان می دهد.

استاد رازقی با ادبیات فارسی هم آشنایی خوبی دارند و گاهی در جلسات از اشعار با مفاهیم ارزشمند بهره می گیرند و نشان می دهد که معلم خوب باید روحیه ای ممتاز و با ابعاد مختلف داشته باشد. در دوران جوانی استاد ما در ورزش هم دستی داشته اند و هنوز هم ما ایشان را قهرمان خود می دانیم.

برای ایشان طول عمر همراه با سلامتی و برای همه دوستانم در رشته بهداشت محیط سلامتی، دلخوشی و سرفرازی خواهانم.

دکتر علیرضا مصداقی نیا

دکتر کرامت اله ایماندل

پرفیسور رازقی فردی با وقار ، خوش برخورد ، متین ، خوش رو و دوست داشتنی است. دکتر رازقی به حق استادی بی بدیل است و علاوه بر رشته مهندسی آب ، نامبرده در زمینه آلودگی آب ، آلودگی هوا ، تصفیه فاضلاب احاطه داشته و از اولین نگارنده کتاب در زمینه مهندسی بهسازی و استفاده مجدد از پساب حاصل از تصفیه فاضلاب به شمار می رود . دکتر رازقی استاد مانای بهسازی پایه گذار بهداشت محیط و از بنیانگذاران رشته مهندسی بهسازی ، فوق لیسانس و دکترای مهندسی بهداشت محیط کشور می باشد ، همچنین یکی از تحصیل کرده های موفق ایرانی بودند که نقش بزرگی در پرورش دانشجویان و آغاز کننده بر رسی آلودگی های محیط زیست ، آب ، هوا ، موادزاید جامد ومایع محسوب می شوند .

به جرات می توان گفت که هنوز بهداشت محیط کشور ، نظیر آقای دکتر رازقی را به خود ندیده است . به حق نامبرده ، عاشق است ، عاشق نیاز دارد که از داشته هایش لذت ببرد . عاشق خانواده ، عاشق رشته بهداشت محیط و عاشق دانشجویان بوده ، حتی در سنین کهولت دست از نوشتن کتاب بر نداشت . دکتر رازقی بسیار فروتن و کمک رسان به دانشجویان خود بوده است . در تمام زمینه های ذکر شده ، نامبرده شایسته تحسین و قابل تقدیر می باشند .

دکتر رازقی در هوش و ذکاوت ، تدبیر و اندوخته های علمی کم نظیر و در علم بهداشت توانا. طبیعت ایران با همه بزرگی و عظمتش هر چه از نظر تحقیقات بکر تر و دست نخورده تر بود ، بیشتر به این استاد ، آرامش می بخشید و میتوانست بهتر و بیشتر به کار مطالعه و به کار تحقیقات خود بپردازد . پس از معلوم شدن نتیجه تحقیق ، غم و ناراحتی با همه پوست و گوشتش احساس می کرد وقادر نبود جلو کنجکاو خود را بگیرد . مشتاقان محیط زیست هر بار جز اینکه دکتر را مورد ستایش قرار دهند و از او به عنوان یک استاد انساندوست بزرگ یاد کنند چیز دیگری

دستگیرشان نمی شد. می توان گفت که دکتر عمر و جوانی خود وقف خدمت به علم و بشریت کرده است. دکتر رازقی در پرورش محققین و استادان برجسته از جمله دکتر علی اکبر عظیمی، دکتر میرسپاسی، مهندس هنری و هزاران نفر دیگر نقش موثری داشته و پایان نامه های کثیری را سرپرستی نموده است. دکتر رازقی مسئول و برگزار کننده تعداد بسیاری از سمینارها، کنفرانس ها و سمپوزیوم ها بوده و با انتخاب افراد محقق بنام، مطلع و آگاه در تنویر افکار عمومی و ارتقا سطح علمی بهداشت محیط دانش آموختگان و علاقمندان بهداشت محیط کشور نقش به سزایی داشته است.

موضوع های محیط زیست برایش بسی روح افزا، نشاط اور و هیجان بخش بود و نتایج تحقیقات در سمینارها، برایش دروسی مهم تلقی می شدند و سعی داشت به نحوی آنها را به شرکت کنندگان آلقا نماید. اینجانب دکتر کرامت اله ایماندل افتخار شاگردی ایشان را داشته و تحقیقات متعددی به اتفاق یکدیگر به نتیجه رسانده و مقالات آنها در مجلات علمی معتبر داخلی و خارجی به چاپ رسیده است. یکی از تحقیقات مشترک ایشان با اینجانب و استاد بنام دکتر پرویز ثمر، بررسی آلودگی آبهای زیر زیرزمینی تهران به دترجنت ها بود که در مجله بین المللی آلودگی محیط زیست به چاپ رسید و به عنوان برجسته ترین و بهترین تحقیق علمی کشور در سال ۱۹۷۸ توسط وزارت علوم آموزش عالی شناخته شد و به هر کدام از محققین فوق الذکر ۵ سکه ۵ پهلوی و تقدیر نامه کتبی توسط وزیر علوم و آموزش عالی کشور به اعضا تقدیم گردید.

Imandel, K. Razeghi, N. and Samar, P. "Tehran Ground Water Pollution by Detergent" International Journal of Environmental Pollution 1978, Vol 9, Page 119

دکتر کرامت اله ایماندل

دکتر علی اکبر عظیمی

سابقه آشنایی حقیر با استاد فرزانه جناب دکتر رازقی عزیز به حدود نیم قرن پیش می‌رسد که در دانشکده بهداشت دانشگاه تهران، افتخار شاگردی ایشان نصیب شد. از همان جلسه اول آنچنان خوب، مسلط و کاربردی تدریس کردند که حس کردم دکتر رازقی بهترین معلم تمام دوره های تحصیلی ام هستند.

هنوز چند جلسه از تدریس ایشان نگذشته بود که دریافتم ایشان نه تنها یک استاد فرهیخته، بلکه انسانی بسیار شریف، امین و مردم دوست هستند و از همان زمان تا حال حاضر ایشان مراد بزرگ و حقیر مرید کوچک آن انسان آزاده هستیم.

بعد از اولین امتحان میان ترم، ایشان به بنده افتخار دادند که در شرکت همکار، تحت نظرشان مشغول کار شوم. آن زمان آن شرکت یکی از معتبر ترین شرکت های عمرانی کشور بود که جناب دکتر مدیر بخش آب آن بودند و چند نفر کارشناس برجسته آمریکایی و انگلیسی تحت مدیریت شان کار می‌کردند.

در جریان انقلاب سال ۱۳۵۷ جناب دکتر یکی از استادان شجاعی بودند که در دبیرخانه دانشگاه تهران تحصن کردند. آن زمان آن تحصن در دنیا مثل توپ صدا کرد!

در روزهای اول پیروزی انقلاب جناب دکتر شب ها با چوبدستی در کوجه منزل شان نگهبانی می دادند تا همسایه های شان آرام و آسوده بخوابند. متأسفانه بعدها مسؤولین دانشکده بهداشت قدر آن استاد فرهیخته و انسان برجسته را ندانسته و ایشان بازنشسته شدند.

خوشبختانه چند سال بعد با تشکیل دانشکده محیط زیست، آن بزرگوار دوباره دعوت به کار شدند و ضمن تلاش برای تأسیس آن دانشکده، به عنوان اولین مدیر بخش مهندسی محیط زیست آن دانشکده، منشأ خدمات شگرفی شدند که آثارش برای همیشه جاودان خواهد بود. در همان زمان بود که حقیر دوباره افتخار شاگردی و

همکاری ایشان نصیبم شد. روزهای خوبی که بهترین ایام زندگی و مایه افتخار و مباهات بنده هست.

کلام را مختصر کرده و با ایقان تمام می گویم که بدون تردید پرفسور رازقی استادی بی بدیل و انسانی کم نظیر هستند که نام مقدس شان در کشور ما همواره به نیکی جاودان خواهد ماند.

با آرزوی سلامتی و توفیق برای ایشان و همه خادمین صدیق، نیک اندیش و دلسوز مردم.

دکتر علی اکبر عظیمی

دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران

دکتر احمد عامری

اینجناب استاد فرهیخته و بزرگوار، دکتر رازقی را از سال های قبل از پیروزی انقلاب اسلامی می شناسم و به ایشان ارادت دارم و پیش از آن نیز به دلیل اینکه یکی از نزدیکم با استاد در بهداری سابق همکار بودند، آن هم در امر مسائل بهداشتی محیط و بهسازی و به ویژه آب رسانی در مناطق صعب العبور کوهستانی شمال خوزستان و عمدتاً روستاهای شهرستان ایذه که در آن روزگار کمتر کسی بدان جا می رفت، از همت بلند و علاقمندی و پشت کار ایشان تعریف زیادی می کردند و اینکه همواره آماده و پا به رکاب در خدمت مردم بودند.

دکتر از نیروهای اولیه و پایه گذاران بهسازی بهداشت محیط در کشوراند و با ترجمه کتاب بهسازی شهر و روستای اهلرز و استیل (دو جلد) جاودانه شد و کمتر کسی است که در مسائل بهداشتی دستی بر آتش داشته باشد و نام این کتاب و مترجم معروفش یعنی ناصر رازقی را نشنیده باشد. بی شک این دو جلد پایه های اصلی بهداشت محیط و بهسازی را در هر جامعه ای تشکیل می دهند و تا سطح دکتری (phD) هم این کتاب قابل استفاده است و کهنه نمی شود.

تحصیلات استاد در تهران، بیروت و آمریکا بود و در داخل به اتفاق اساتید گرانقدری همچون مرحوم مهندس عصار، مهندس گودرزی و اگر اشتباه نکنم مهندس فریس در پاکدشت فعلی، دوره های کمک بهسازی و کمک مهندسی بهداشت محیط و در آموزشگاهی به همین نام راه اندازی و اداره می نمودند. و برویچه های بهداشت محیط به خصوص قدیمی ها این را به خوبی می دانند و آثار آن مشهود و فراموش ناشدنی. استاد در میادین علم و ادب و تدریس و کتابت مشهور خاص و عام است. کلاس های درس شان بسیار شیرین و گیرا و آموزنده و دلنشین بوده است. به گونه ای که دانشجویان با همه وجود و علاقمندی محو صحبت های ایشان و سراپا گوش بوده است. در عین حال معلم خوب اخلاق و عاشق به تمام معنای کارش بوده و هست و به ادبیات و شعر به ویژه در زمینه سروده های عشق، علاقه وافری داشته و دارد.

ایشان خیلی اهل تجمل گرایی و زندگی آن چنانی نبوده و نیست. بسیار شاکر و ساده زیست. و اتفاقاً در چنین خانواده ای ساده و زحمتکش پرورش یافته است و به انسان های خدوم و خدمتگذار، در هر سطحی که باشند احترام و علاقمندی نشان می دهند. محبت و مهربانی، تبسم، شادابی و امید در چهره شان کاملاً مشهود است. دکتر رازقی انسانی وارسته و خوش مشرب است و دارای جاذبه ای به مراتب بیشتر از دافعه، شاگردان و دانشجویان ایشان سال هاست که در بیشتر دانشگاه های کشور و بعضاً خارج در مقام استادی هستند و صاحب نام.

غرور و تبختر در دکتر دیده نشده است. من در تمام دوران آشنایی، دکتر را منطقی و اهل گذشت دیدم. خوب به یاد دارم در مصاحبه های پذیرش داوطلبان ورود به دانشکده بهداشت تهران در مقطع کارشناسی ارشد مهندسی بهسازی آن زمان (سال های قبل از انقلاب) دکتر رازقی مسئولیت اصلی پذیرش را برعهده داشت و نظر ایشان نهایی بود و باید گفت نام بهداشت محیط از همان اول با نام دکتر رازقی گره خورده است.

از همان سال های اولیه آغاز کار آموزشگاه پاکدشت (پلشت سابق) تا به حال به ویژه در امر مهندسی و ساخت و سازه های تاسیسات بهداشتی در روستاهای دوردست و محروم که در آن روزگاران نیازهای پایه ی مردم بود، در بسیاری از مناطق روستایی دورافتاده و مرزی که حتی سنگ توالت معمولی هم وجود نداشت و آب شرب سالم هم نداشتند، استاد پیش قدم بود و مشوق دیگران.

دکتر رازقی بعد از انقلاب هم چند جلد کتاب بسیار ارزنده فنی و کاربردی با همکاری جهاد سازندگی و دانشگاهی تالیف و تدوین نمود که مورد استفاده همکاران محترم، به خصوص برای دانشجویان رشته مهندسی بهداشت محیط است.

در پایان از خداوند جان و خرد برای استاد عزیز و گرانقدر، طول عمر با عزت و توفیقات مضاعف الهی آرزو می نمایم و با همه وجود عرضه می دارم.

در گلشن عشاق گل "رازقی" آمد

با بوی خوش و دلبری و مابقی آمد

تا گسترش پهنه بهداشت در ایران سرافراز
با "اهلر و استیل" به سازندگی آن متقی آمد

و

بهر حال گفتیم مجملی ز حدیث مفصلی
و السلام

دکتر احمد عامری استاد دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر امیر حسین محوی

دکتر رازقی جزو بنیان گذاران تامین آب در بسیاری از شهرها و روستاها و تصفیه خانه های آب بودند. من جزو آخرین دانشجویان ایشان بودم. در دوره دستیاری در سر کلاس ایشان حضور پیدا می کردم تا علاوه بر نحوه تدریس از منش های استادی، نظم و ترتیب و انضباط را از ایشان یاد بگیرم.

دکتر عادت داشت همیشه تخته سیاه را با ابر خیس تمیز می کرد و سر کلاس ایشان من اینکار را با شور و اشتیاق انجام می دادم. تصفیه آب، مکانیک سیالات، انتقال توزیع آب، تامین آب در شرایط غیر متعارف و ... از جمله درس هایی بوده که من سر کلاس ایشان یاد گرفته و تدریس می کنم و انگار دانشجویانی که من تربیت کردم همه دانشجویان ایشان بوده اند.

یکی از توصیه های استاد به من این بود که درس را در کلاس و کتاب خلاصه نکن و بایستی در فیلد کار کنی و آنها را به شاگردانت یاد بدهی. از دیگر توصیه های ایشان به من این بود که جوری باش که اگر هزار نفر هم وارد این رشته شدند شما به سر و گردن از آنها بالاتر باشی. ایشان تاکید داشت که شما دانشجویان باید یک سر و گردن از ما اساتید بالاتر باشید و این جزو ویژگی های بارز شخصیت ایشان بود. دکتر رازقی جزو اساتیدی بودند که هیچ سوالی را بی جواب باقی نمی گذاشتند و اشراف کامل به مطالب داشتند و اکثر مواقع بدون جزوه سر کلاس می آمدند و مطالب را پیوسته تدریس می کردند. در طول دوران تحصیل من در کلاس رازقی را سر لوحه خودم قرار دادم و درس های زیاد علمی و اخلاقی از ایشان یاد گرفتم. من هر آنچه که دارم از ایشان دارم. با بوسه بر دستان استاد رازقی، من نه تنها دست یک استاد، بلکه دست یک دانشمند را بوسیده و به علم ایشان احترام می گذارم و آنچه از ایشان یاد گرفتم افتخار همیشگی من بوده و خواهد بود.

دکتر امیر حسین محوی (دانشگاه علوم پزشکی تهران)

دکتر مجید مخدوم

جناب دکتر رازقی بنیان گذار گروه مهندسی محیط زیست در دانشکده محیط زیست، همینطور در اولین دانشکده محیط زیست ایران و آسیا شرکت داشتند. من در جوار ایشان توانستم گروه برنامه ریزی محیط زیست را راه اندازی کنم و به اتفاق چند تن از همکاران از جمله دکتر بحرینی، رئیس دانشکده سالیان سال سعی کردیم دانشکده محیط زیست را در یک وضعیت آبرومند و پرانرژی و استادان پیشکسوت مانند دکتر رازقی حفظ کنیم.

دکتر رازقی در واقع در بسیاری از مراحل دانشکده، منتور من بودند. همینطور به بسیاری از اساتید کمک کردند که این دانشکده پابرجا بماند. به یاد دارم زمانی که یکی از اساتید دانشگاه جرج تاون (Georgetown) مهمان ما در دانشکده محیط زیست بود، ایشان را به عنوان یک پیشکسوت شناختند و گفتند که اگر شما دکتر رازقی را دارید پس همه چیز را دارید.

ایشان دانشمند بسیار محبوبی بودند و دلیل این محبوبیت این بود که دانشجویان می گفتند ایشان تمام علم شان را در اختیار ما می گذارند و تا زمانی که دانشجو یاد نگرفت او را رها نمی کرد و این خصیصه ای است که من نیز از ایشان یاد گرفتم و افتخار می کنم که چندین سال همکار ایشان بودم .

متأسفانه دانشکده محیط زیست دچار یک *فطرت شد و علت آن طمع و آز چند تن از جوانان بود و دکتر همیشه می گفتند این ها دانشکده محیط زیست را به بیراهه می کشند و نهایتاً این اتفاق افتاد ولی به هر حال نام دکتر رازقی همیشه پر افتخار باقی خواهد ماند. همانطور که اشاره کردم گروه مهندسی محیط زیست را در دانشگاه تهران و دیگر دانشگاه ها راه اندازی کردند که همچنان سر جای خود هست، هر چند که جای دکتر رازقی خالی است .

از خداوند، سلامتی و تندرستی برای شان آرزو دارم.

دکتر مجید مخدوم

دکتر حسین بحرینی

سال ۱۹۷۳ بود. معاون پژوهشی دانشگاه تهران از من به صرف ناهار دعوت کرد. هدف، پیشنهاد قبول مسئولیت برای "مرکز هماهنگی مطالعات محیط زیست" بود که تا آن زمان که هنوز دانشگاه علوم پزشکی از دانشگاه تهران جدا نشده بود، جناب دکتر مصدقی نیا رئیس دانشکده بهداشت مسئولیت آن را بعهده داشت. از مرکز فوق الذکر دیگر رمقی باقی نمانده بود. قبول کردم درحالی که نمی دانستم چه می توانم بکنم. اولین کار این بود که "مرکز" را به "موسسه مطالعات محیط زیست" و سپس آن را به "دانشکده تحصیلات تکمیلی" تبدیل کردیم. از دکتر مصدقی نیای بزرگوار کمک خواستم. ایشان دکتر رازقی را که مدتی بود بازنشسته شده بود معرفی کرد. تخصص ایشان مهندسی محیط زیست بود. در همین زمان دکتر مخدوم عزیز و سپس مرحوم مهندس ابوضیاء به ما پیوستند. و این یعنی فراهم شدن زمینه ایجاد سه گروه آموزشی مهندسی محیط زیست (کارشناسی ارشد و دکتری) به مسئولیت دکتر رازقی، برنامه ریزی محیط زیست (کارشناسی ارشد و دکتری) به مسئولیت دکتر مخدوم و طراحی محیط (کارشناسی ارشد) به مسئولیت مرحوم مهندس ابوضیاء.

دانشکده جدید درحالی شروع به کار کرد که چراغ آن در حال خاموش شدن بود و هیچ هیئت علمی، آزمایشگاه، کتابخانه، و حتی فضای آموزشی نداشت. اطاق رییس دانشکده، نقش انبار، کلاس درس، محل برگزاری جلسات و... را هم بازی می کرد. کمک بیدریغ عزیزانی چون دکتر مهاجرانی از برنامه و بودجه، سرکارخانم جمالی عزیز، ساختمان موجود دانشکده که عمری برابر زمان احداث دانشگاه تهران داشت خریداری، مرمت و بنام اولین دانشکده تحصیلات تکمیلی محیط زیست ایران در دانشگاه تهران شروع به فعالیت کرد.

بعد از این مقدمه می پردازم به نقش دکتر رازقی عزیز و بزرگوار در ایجاد و توسعه دانشکده و خصوصاً گروه مهندسی محیط زیست.

وی از هیچ کوششی در این راه دریغ نکرد. از جذب هیئت علمی، جذب دانشجوی کارشناسی ارشد و دکتری، ایجاد آزمایشگاه تخصصی مهندسی محیط زیست، کتابخانه، تدوین برنامه های آموزشی کارشناسی ارشد و دکتری، تدوین طرح های پژوهشی با سازمان های مختلف نظیر سازمان برنامه و بودجه، استانداری ها، ... از طریق بودجه این طرح ها بود که دانشکده موفق شد خود راسا به خرید و تملک ساختمان موجود اقدام نماید.

دکتر رازقی از نظر علمی و دانش تخصصی مهندسی محیط زیست بی نظیر، از نظر تجربه حرفه ای، تدریس و تحقیق در زمینه تخصصی خود کم نظیر، از نظر عرق دانشگاهی و نقشی که دانشگاه می تواند در بهبود کیفیت محیط زیست کشور داشته باشد استثنایی و شاید مهمتر از همه از نظر شخصیت، منش، اراده، نحوه برخورد با اطرافیان، اعم از هیئت علمی، کارمند، دانشجو و غیره خاص بود. همیشه جدی و مصمم ولی در عین حال خوب می شنوید و نظرات مفید را می پذیرفت.

پانزده سال همکاری با دکتر رازقی عزیز دنیایی بود مملو از خاطرات، زیبا، متنوع، ارزشمند و فراموش نشدنی. همواره به یاد ایشان بوده و هستم و هرگز فراموشش نخواهم کرد. امیدوارم همواره سالم و عاقبت به خیر باشند.

نمی توانم از سرورانی که خدمات گراندردی به این جامعه کردند ولی زود از بین ما رفتند و ما را از فیض خود بی نصیب گذاشتند از جمله: دکتر شریعت، دکتر ناصری، دکتر مصباح، دکتر عمرانی، دکتر غیاث الدین، دکتر لقایی، و مهندس ابوضیاء به نیکی یاد نکنم.

تهران

دکتر حسین بحرینی

دکتر محمدحسن احرامپوش

قلم قاصر است که از سجایای علمی اخلاقی استاد رازقی سخن براند ، اما اب دریا را اگر نتوان کشید هم به قدر تشنگی باید چشید .

ویژگی ها و وجوه ممیزه استاد رازقی را بطور خلاصه می توان به شرح زیر بیان نمود اولین ویژگی استاد اخلاق حسنه استاد است ، استاد معلم اخلاق هستند ، آنچنان با همه مودب برخورد می کردند که انسان ناخداگاه تحت تاثیر قرار می گرفت ، اخلاق ممتاز دومین ویژگی ، ادبیات فاخر استاد که جزء نادر زمان خود هستند ، چقدر زیبا سخن می گویند ، به مخاطب شخصیت می دهند ، مخاطب را رشد می دهند ، او یک سر و گردن از زمان خود بالاتر بوده و هست ، فراگیران قبل از اینکه به علم استاد دست پیدا کنند ، مجذوب اخلاق استاد می شدند.

سومین ویژگی استاد تسلط علمی استاد به مباحث علمی است ، استاد مطالبی را که می فرمودند با گوشت و پوست خود حس می کردند ، اول بر قلب خود می گذراندند سپس ادا می کردند ، چقدر با طمانینه و آرامش سخن می گفتند و مباحث علمی را مطرح می کردند ، مصداق "سخن کز دل برآید لاجرم بر دل نشیند" هستند.

چهارمین ویژگی استاد ، تسلط و تجربه کار عملی استاد هست که تا مطالب خود را عملا تجربه نکرده بودند بیان نمی کردند ، استاد اعتقاد داشته و دارند که استاد دانشگاه نباید تمام وقت در خدمت تدریس باشد ، بلکه بخشی از وقت خود را صرف اندوختن تجربه عملی کند ، شاید چیزی شبیه آنچه که امروز بنام شرکت های دانش بنیان مطرح هست .

پنجمین ویژگی استاد ، داشتن روابط حسنه و توام با احترام متقابل با همکاران خود بوده و هست ، چرا که هر کسی شخصیت خود را خود می سازد، استانداردهای رفتاری در هر جمعی را بالا می بردند ، این استاد رازقی است که به دانشگاه شخصیت می داد و الگو سازی می کرد.

ششمین ویژگی استاد انتشار کتب و مقالات علمی متعدد که سرآمد زمان خود بوده است و به عنوان رفرنس برای جامعه علمی مورد استفاده هست و جزء باقیات الصالحات استاد تلقی می گردد.

امشب با دیدن تصویر دلنشین استاد رازقی که توسط دوست و برادر عزیزم جناب آقای دکتر یوسفی انتخاب گردیده بود، بر خود لازم دیدم یک بار دیگر و به زبان دیگر و به قدر وسع کلمات و بضاعت مزجاتم احساس خود را در باره استاد رازقی بیان کنم، مهمترین مشخصه بارز استاد شخصیت قوام یافته و مستحکم استاد است که بر سایر ویژگی های استاد سایه افکننده است و آنها را تحت تاثیر قرار داده است، شاید بتوان تجربه و تخصص و تعهد را کسب نمود، اما شخصیت و جنم افراد ذاتی است و کمتر اکتسابی، استاد چنان با صلابت و استواری و متانت و بزرگواری حرکت میکند که مصداق ایه شریفه :

عباد الرحمن الذین یمشون علی الارض هونا

"بندگان رحمان خداوند کسانی هستند که چون روی زمین راه می روند با صلابت و وقار و نرمی و استواری راه می روند" هستند

استاد تقدم تزکیه بر تعلیم را معنا کردند چرا که رمز ماندگاری استاد همین معناست امروزه دسترسی به علم و تجربه شاید در عرصه فناوری های نوین آسان شده است، اما دسترسی به انسان نمونه بسیار کم و سخت شده است، از قدیم گفته اند ملا شدن چه آسان، آدم شدن چه مشکل، هر چند که امروزه دیگه باید گفت ملا شدن چه مشکل، آدم شدن محاله، امروزه جامعه ما به امثال بزرگان اخلاقی نظیر استاد رازقی، استاد مصداقی نیا، استاد عظیمی، استاد عامری، استاد ملکوتیان، استاد محوی، استاد موحدیان، استاد بینا، استاد پورمقدس، استاد شاه منصوری و ده ها استاد نمونه و الگوهایی نظیر مرحوم استاد شریعت، استاد غیاث الدین، استاد عمرانی، استاد ناصری، استاد مصباح، استاد پرورش، مهندس مددی، مهندس زاهدی و امثالهم چه سخت نیازمند است.

نسل امروز سخت تشنه علم توام با اخلاق است، کسب فضائل اخلاقی و حفظ آن چقدر سخت است و اساتید و الگوهایی که نام بردم، از مصادیق بارز علم و ایمان و

اخلاق و تخصص هستند، نسل جوان ما باید جای پای این بزرگان بگذارند و رازقی ها و مصداقی نیاها و عامری ها و عظیمی ها و ..... جدیدی را بیافرینند، اگر این اساتید چهره ماندگار شدند نه صرفا به واسطه علم آنها بوده است بلکه قطعا و یقینا بواسطه اخلاق مداری آنها بوده است ، این توفیق نیازمند خون دل خوردن و کف نفس و تهجد و ریاضت، از خود گذشتگی، ایثار و داشتن سعه صدر است همانطور که امام راحل در کتاب چهل حدیث فرموده اند، برای رسیدن به مقام معرفت باید سه اصل :

مشارطه، محاسبه و مراقبه را سرلوحه کار خود قرار داد،
قلم از وصف سجایای استاد رازقی عزیز قاصر است، برای استاد صحت و سلامت همراه با توفیق و سعادت بیشتر همراه طول عمر با برکت و برای درگذشتگان از این جمع ارزوی علو درجات را دارم .

دکتر محمد حسن احرام پوش

دانشگاه علوم پزشکی یزد- از شاگردان مکتب استاد

دکتر حسین موحدیان

پیشرفت های علمی، معنوی و مادی بشر ریشه در تربیت افراد دارد. یکی از منابع مهم این پیشرفت ها وجود معلین واساتید متعهد، متدین و مجرب می باشد. بنده افتخار شاگردی استاد فرهیخته و بزرگوار جناب آقای پروفیسور ناصر رازقی را در مقطع فوق لیسانس مهندسی بهسازی محیط در سال ۱۳۵۸ در دانشکده بهداشت تهران را داشته ام. خاطره حضور در کلاسهای درس «هیدرولیک» و پس از آن درس «طرح انتقال و توزیع آب» بطور قطع در قلب و یاد بنده و تک تک شاگردان ایشان همچنان باقی است. تصاویری زیبا و منحصر به فرد و ماندگار که همچنان زندگی شخصی و کاری اینجانب متأثر از آنهاست. از ویژگیهای بارز ایشان که در یاد و خاطر بنده باقی مانده است می توان به موارد زیر اشاره نمود:

- دلسوزی و روحیه شاد و مثبت و مهربانی همیشگی
  - کوشش فراوان در تعلیم و تربیت و انتقال معلومات علمی همراه با تجربیات عملی ارزشمند
  - برقراری رابطه صمیمی و دوستانه با دانشجویان در کلاس درس و جلسات امتحان (خاطره شیرینی های خانگی که توسط همسر ایشان پخته می شد و استاد در جلسات امتحان برای دانشجویان می آوردند همچنان شیرین و دلچسب می باشد.)
  - ایجاد فضای دلنشین برای کسب علم و دانش در کلاس درس
  - درک شرایط دانشجویان و ایجاد فضای صمیمی برای گفتگو
  - نظم و انضباط حقیقتا قابل ستایش
- اینجانب بر خود وظیفه می دانم که در کسوت شاگردی از زحمات و خدمات ارزشمند استاد گرانقدر و بزرگوام در جای جای ایران عزیز چه در مقام استادی و چه

در جایگاه مشاوره به شرکت های مهندسین مشاور و همچنین جهاد سازندگی در ارتقاء بهداشت محیط جامعه تقدیر و تشکر نمایم. از خداوند متعال سلامتی، موفقیت روز افزون ایشان را مسئلت می نمایم. رحمت ذات الهی همواره شامل حال شان، چراغ نورانی علم و تجربه، گرمابخش زندگی شان و موفقیت روزافزون قرین لحظه های ناب شان باد.

دانش آموز دیروز ، امروز و فردا و اردتمند شما

دکتر حسین موحدیان

استاد دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی اصفهان

دکتر محمد ملکوتیان

سال های تحصیلی ۱۳۵۰ تا ۱۳۵۲ بود که سعادت گذراندن دوره کارشناسی ارشد مهندسی بهسازی محیط را در محضر استاد ارجمند جناب آقای دکتر ناصر رازقی در دانشکده بهداشت دانشگاه تهران داشتم. ایشان از اساتید برجسته و بنام و در زمره بهترین اساتید آن زمان (و البته هم اکنون) محسوب می شدند و دانشجویان ارزوی گذراندن دروس تخصصی و پایان نامه خود را با ایشان داشتند. درک مفهومی مطالب تخصصی بهره ارزشمندی بود که در این دوران در کلاس های درس ایشان بردم. مقوله برکه های تثبیت در تصفیه فاضلاب را اولین بار در محضر درس فاضلاب ایشان بخوبی فرا گرفتم و اهمیت آن را در تصفیه فاضلاب در کشور های در حال توسعه بخوبی آموختم. از اخلاق و منش این استاد عزیز، هرچه تعریف کنم مطمئنا نخواهم توانست که با کلمات حق مطلب را ادا نمایم. استاد را بسیار متین، خوش اخلاق، صمیمی، مسلط به اداره و تدریس در کلاس، احاطه به اطلاعات بروز تخصصی رشته، وقت شناس، شیک پوش، منضبط و برنامه محور که همواره مواظب و نگران دانشجویان خود بودند یافتیم. ایشان محبوبیت زائد الوصفی در بین دانشجویان داشتند. چون همیشه می خواستم پایان نامه خود را با بهترین اساتید بگذرانم، لذا از ایشان استدعا نمودم که راهنمایی پایان نامه مرا قبول فرمایند. موضوع پایان نامه را آن زمان که مقوله الودگی هوای تهران موضوع روز بود در زمینه " بررسی غلظت و تغییرات دی اکسید گوگرد و ذرات معلق و رابطه ان با اینورزن هوا در منطقه جنوب غربی تهران " انتخاب نمودم. استاد در ابتدا قبول نفرمودند و توصیه نمودند که در زمینه آب و یا فاضلاب موضوعی را انتخاب کنم، که بالاخره با اصرار بنده بدون اینکه امتناع نمایند پذیرفتند. این نیز ناشی از احترامی است که ایشان به ایده ها و علاقه دانشجویان خود داشتند و علیرغم اینکه در آن زمان بیشتر در زمینه آب و فاضلاب

کار می نمودند ، بخاطرخواست دانشجوی خود پذیرفتند چون بنده حاضر به قبول راهنمایی پایان نامه با دیگران نشدم. این پایان نامه با راهنمایی ایشان بخوبی انجام و بعد از آخرین گزارش بنده در منزل شان و راهنمایی های لازم در تابستان ۱۳۵۲ در دوم ابان همین سال با حضور ایشان و استاد دکتر احمد مثقالی و سایر هیات داوران با نمره عالی دفاع گردید. مشخصه شاخصی که استاد داشتند این بود که دانشجوی خود را بعد از فراغت از تحصیل رها نمی نمودند، در آن زمان استاد در نظر داشتند که بنده را در دانشکده بهداشت دانشگاه تهران استخدام نمایند. دوستی هم دوره در دانشکده داشتم بنام آقای مهندس جمشید نیا که متاهل بودند، یک روز استاد بنده را خواستند و فرمودند که من، شما و ایشان را انتخاب نمودم برای استخدام در دانشکده ولی بدلائلی (که بنده ذکر انها را ضروری نمیدانم) میخواهم اول ایشان را استخدام نمایم، می خواهم شما هم راضی باشی، که البته من با طیب خاطر پذیرفتم چون دلائل کاملا موجه بود. از آن پس مرتب استاد از وضعیت کار من سؤال می فرمود، تا حدود دوماه بعد در سازمان محیط زیست استخدام شدم و خیال ایشان راحت شد. استاد مستمرا دانشجویان خود را برای کار به دوستان و همکاران توانمند و مسئول خود معرفی می نمودند و مراتب را پیگیری و همواره نگران انها بودند. مواردی را هم به بنده معرفی می نمودند که آخرین مورد را هم موفق به استخدام شدم. منظور از ذکر این موارد اثبات منش دکتر به خوانندگان این دل نوشته و همکاران و دوستان از دل نگرانی ایشان در مورد کار و معاش دانشجویان خود در ایام تحصیل و حتی بعد از فراغت از تحصیل است. این رفتار پسندیده استاد هم سرمشقی شد برای بنده که همواره نگران دانشجویان خود از این نقطه نظر چه در مدت تحصیل و چه بعد از آن باشم و بسیار خرسندم که در این مهم کوتاهی ننمودم. البته این را همواره مطرح نموده ام که این رفتار را از بهترین استاد دوران تحصیلم پروفیسور ناصر رازقی آموختم. خوشحالم که در مسافرتی به کرمان افتخار میزبانی استاد را در یک سخنرانی علمی داشتم. این بزرگمرد زندگی خود را صرف خدمات بنیادی به جامعه بهداشت نموده و در زمره بنیان گذاران رشته بهسازی محیط در دانشگاه تهران بودند و مؤلف کتب مرجع زیادی در زمینه مهندسی بهداشت محیط می باشند. آرزو دارم

که خداوند این دانشمند و استاد فرهیخته و صمیمی، دوست داشتنی و محبوب را همواره سلامت بدارد و سایه پر برکت شان را بر تارک جامعه عظیم و توانمند بهداشت محیط کشور مستدام دارد. تا همچنان از نعمت و برکت وجود و حضورشان برخوردار شویم.

با احترام و سر تعظیم به این استاد مسلم بهداشت محیط و
الگوی متانت و مردانگی : دانشجوی ایشان محمد ملکوتیان

دکتر انوشیروان محسنی بندپی

توفیق و افتخار این را دارم که در مقطع کارشناسی ارشد رشته بهداشت محیط در سال‌های ۱۳۶۴ لغایت ۱۳۶۷ به عنوان دانشجو از گنجینه تخصصی استاد فرهیخته و فرزانه، جناب آقای دکتر ناصر رزاقی کسب فیض و علم نمایم. در کنار بهره‌مندی و یادگیری از اندوخته‌های تخصصی ایشان، اخلاق‌مداری، نظم و انضباط، به روز بودن دانش تخصصی، برخورداری از روابط اجتماعی بسیار قوی، ایجاد فضای گرم و جذاب برای فراگیری و برقراری رابطه صمیمی و دوستانه با دانشجو را از محضر استاد آموختم.

چنین ویژگی‌هایی این انگیزه را در من تقویت کرد که برای انتخاب موضوع پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد از محضر استاد، راهنمایی و مشورت بگیرم، که پس از طرح چند موضوع با رهنمود و موافقت ایشان، موضوع پایان‌نامه انتخاب و با راهنمایی استاد با موفقیت به انجام رسید.

دانشمند فرهیخته و چهره ماندگار رشته بهداشت محیط، جناب آقای دکتر ناصر رزاقی، نقش بی‌بدیل و ارزشمندی را در شناساندن و اعتباربخشی رشته بهداشت محیط، پیوند علوم تئوری با عملی این رشته جامع، فراگیر و کاربردی در رفع مشکلات کشور در این حوزه با اهمیت و مهم در ابعاد مختلف؛

الف) انتقال معلومات، آموخته‌های دانش تخصصی با بیان شیوا و جذاب استاد در مسیر تعلیم دانشجویان، پروراندن اساتید و اعتلای علمی این رشته

ب) به عنوان؛ مولف، محقق و پژوهشگر، با انجام تألیفات متعدد، انتشار مقالات زیاد و تحقیقات موثر و کاربردی در حوزه‌های بهداشت محیط و محیط زیست

ج) به عنوان؛ مدیر و ناظر پروژه‌های مختلف و انجام کارهای عملیاتی با همکاران مهندسی مشاور، شرکت‌ها، جهاد سازندگی در زمینه؛ بهسازی محیط، تأمین، انتقال، توزیع و تصفیه آب آشامیدنی در نقاط مختلف کشور برای اجتماعات شهری و

روستایی را با علاقه‌مندی، احساس مسئولیت و تکلیف خدمت به کشور و مردم، ایفا نمودند.

توفیق روز افزون، سلامتی و شادکامی برای استاد فرزانه و خانواده محترم ایشان را از خداوند منان آرزومندم.

با احترام

دکتر انوشیروان محسنی بندی

استاد دانشکده بهداشت و ایمنی

دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

دکتر علی الماسی

يَا هُوَ يَا مَنْ لَا هُوَ إِلَّا هُوَ

فکرم را فعال نمودم نه در معرفی بلکه در تکریم جناب استاد دکتر ناصر رازقی، استادی که در سال ۱۳۶۱ و ۱۳۶۲ در موضوعات هیدرولیک، توزیع و انتقال و تصفیه آب افتخار شاگردی ایشان را داشتم، قطعه ای نوشتاری، از باب قدر شناسی، به رسم ادب بنگارم، راستش را بگویم، ابهت، صلابت توأم با صفا و صمیمیت استاد آنچنان در ذهن و شخصیتم نفوذ و رسوخ دارد، گوئی نظم و ترتیب ویژه ای که در بدو ورود به کلاس و شروع درس رعایت می نمودند اکنون هم در منظر من مجسم است، علاقمندی به حرفه استادی همراه با طرح تجارب عملی در کاربرد دانش و فنی که متولی توسعه و ترویج و اعمال آن برای خدمت به جامعه بود، درسی آموختنی از تجربه ای واقعی می باشد.

از ویژگی های اخلاقی این استاد پیشکسوت، دانشجو مداری و تدریس مبتنی بر مرجع علمی مستند و در دسترس بود، ایشان برای اطمینان از صحت مطالب مورد ارائه اغلب طرح درس را به صورت یادداشت دستی مورد توجه و عمل قرار می داد، اگر چه در جایگاه خود مایه فخر بود، هیچگاه فخر فروشی نداشت. علیرغم تحسین پیشرفت دانشجویان موفق، هیچوقت دانشجویانی که احیاناً در انجام تکالیف شان اهمال داشتند مورد شماتت و سرزنش قرار نمی داد. نشاط آفرینی توأم با امید و القاء خود باوری دانشجو، پیوسته مورد تاکید و توجه ایشان بود. از نگاه من استاد اسوه اخلاق حسنه می باشد. علیرغم اینکه پرورش یافته فضای علمی، فرهنگی نظام اداری قبلی بود با ظرفیت بسیار بالائی نسبت به ترویج تعمیم نظام علمی فرهنگی متحول، متناسب با سیاست های نظام همت می گمارد.

استاد رازقی از ارزش های علمی و اخلاقی بسیار خوبی برخوردار است. قدر ارزش ایشان با عشق و علاقه و آفری که به حرفه استادی و تعامل اجتماعی مطلوبی که با محیط داشتند نمایان بود. از خداوند متعال سلامت توأم با عزت را برای ایشان مسئلت می نماید.

دکتر علی الماسی کرمانشاه - اسفند ۱۴۰۱

دکتر مهدی فرزاد کیا

با وجود تمام تعریف هایی که از کلاس درس استاد دکتر رازقی شنیده بودم در دوران دانشجویی توفیق بهره گیری از کلاس های ایشان را نداشتم. در دهه ۷۰ زمانی که در شرکت مهندسی مشاور ری آب مشغول فعالیت بودم آقای دکتر رازقی مدتی بعنوان مشاور و زمانی بعنوان مدیر بخش با این مهندسی مشاور همکاری داشتند. از ویژگی های ایشان در این ایام می توانم به نظم و انضباط، تدبیر و اشراف کاری در امور مهندسی و دقت و حوصله برای انجام کارها اشاره کنم. بدیهی است این توانمندی ها در سایه سال ها تجربه کاری در امور مهندسی آب و فاضلاب در کشور حاصل شده است. بدرستی که در جامعه مهندسی اساتیدی که همچون استاد دکتر رازقی در عرصه های مختلف فعالیت داشته اند، اندوخته های گرانقدری را به دانشجویان خود ارائه نموده اند. با آرزوی سلامت و بهروزی برای استاد گرانقدر جناب آقای دکتر رازقی

دکتر مهدی فرزاد کیا

استاد دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر نعمت اله جعفرزاده حقیقی فرد

می توان در سایهٔ آموختن
 گنج عشقِ جاودان اندوختن
 اول از استاد، یاد آموختیم
 پس سویدای سواد، آموختیم
 از پـدر، گر قالبِ تن یافتیم
 از معلمِ جانِ روشن، یافتیم

در دوره فترت دانشگاهها و در گیر و دار جنگ و گرفتاری های اجتماعی و اقتصادی آن سالیان، به عنوان کارشناس هماهنگی تحقیقات محیط زیست در استان فارس به کار مشغول و در راستای وظایف و مسئولیت های بر عهده گرفته خود، با چالش های تامین آب سالم و مدیریت فاضلاب درگیر بودم. در آن سالیان هنوز شرکت های مهندسی آب و فاضلاب تشکیل نشده بود و در مناطق مختلف کشور و در قالب کمیته های آب و فاضلاب شهری و گاه روستایی که من نیز در مقطعی چند ساله به عنوان کارشناس معرفی شده از محیط زیست استان فرصت همکاری با آن را یافته بودم، فعالیت ها و طرح های آب و فاضلاب شهری و روستایی نظم و نسق می یافت. در همین دوران بود که سعادت اولین دیدارها با برخی اساتید و متخصصان این حوزه و از جمله استاد ارجمند جناب آقای دکتر رازقی و استاد دکتر ایماندل، برایم فراهم آمد. آن دوران، نشانه عالم بودن و اثر بخش گشتن بیش از آن که ضریب تاثیر مجلات چاپ کننده مقالات و یا نشانگر 'اچ' باشد (که در روزگاران اخیر برای من و همچون من پرمدعا ابزار فخر فروشی گردیده است)، اثر گذاری در عرصه بود و عمل به دانش و ماحصل تجربه ؛ و استاد بزرگوار دکتر رازقی بهترین مصداق و نمونه ای کامل از این گونه عالمان اثر بخش. به هر روی، آنچه از این استاد فرزانه در تمام آن سال ها برایم به یادگار مانده است، فراتر از آموزه های علمی و عملی و

انتقال تجربه ایشان که هنوز نیز توشه راه و راهنمای من بوده و هست، خلق خوش، مهربانی و چشم فروبستن های شان بر برخی ادعاها و پیشنهادات و راهکارهای نه چندان کارا و واقع بینانه و بیشتر تخیلی و ذهنی بود که گاه و بیگاه از من و همگنانی دیگر چون من سر بر می آورد.

در جلسات برگزار شده مشترکی که از فیض وجود استاد دکتر رازقی نازنین بهره ها برده ام، جز اخلاق نیکو و روحیه بخش ایشان و سخاوت در انتقال دانش و نگرش ارزشمندشان، موردی دیگر را به خاطر ندارم.

در سال های اخیر نیز علیرغم کهولت سن و تاثیرات ناخواسته آن که می تواند پای ره پیمودن و جان به اندیشه نشستن را از انسان بگیرد، هر بار که فرصت زیارت شان دست داده است، همان انرژی و بیش از آن روشن اندیشی و پهنای فکر همراه با روحیه بخشیدن به جوانان و همکاران، به نحوی رشک بر انگیز را از ایشان شاهد بوده ام. آرزوی طول عمر پر برکت و بهره بردن از ساحت وجودشان تا سالیان دراز را در دل پرورده و وام می گیرم این مطلع از سروده را ؛ (نامت سپیده دمی است که بر پیشانی آسمان می گذرد).

دکتر نعمت اله جعفرزاده حقیقی فرد

شاگرد کلاس علم و عمل استاد

عضو کمیته خانواده بزرگ بهداشت محیط ایران

اسفند ماه ۱۴۰۱

دکتر کامیار یغمائیان

با سلام و عرض ادب و احترام به استاد فرهیخته، والامقام و بی همتا جناب آقای دکتر ناصر رازقی و خانواده محترم شان و با احترام به خانواده بزرگ مهندسی بهداشت محیط کشور

استاد دانشمند و بزرگوارمان جناب آقای دکتر ناصر رازقی از اساتید متین، منضبط، خوشنام و مهربانی هستند که از نظر اخلاقی و علمی، شخصیت بسیار برجسته و بی نظیری دارند. از سال ۱۳۶۲ در محضرشان بوده ام و اولین کلاس درس ایشان را تجربه کردم. طی روزهای اخیر و پس از برنامه نکوداشت این استاد گرانقدر، خیلی فکر کردم، دوران تحصیل، کلاس های درس و همچنین روابط کاری و شاگردی ایشان بعد از بازنشستگی از گروه مهندسی بهداشت محیط در زمان اشتغال نیمه وقت در دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران به عنوان مدیر گروه و وزارت جهاد سازندگی را بارها مرور کردم. وقتی به کلاس های درس ایشان و نحوه مدیریت کارهای علمی و پروژه های ایشان فکر می کنم، نظم و انضباط، متانت، دانش و اخلاق حرفه ای در یک استاد شایسته و بسیار توانمند را به یاد می آورم. در مورد جناب آقای دکتر رازقی عزیز و دوست داشتنی باید جمله بسیار زیبا و عمیق همسر گرامی شان در روز نکوداشت را به زبانی دیگر تکرار کنم که لحظه لحظه زندگی، تحصیل و کار در محضر این استاد فرهیخته، کلاس درس بود و هر لحظه حتی در سکوت هم بسیار آموختم، گاهی فقط با یک لبخند و نگاهی مهربان و گاهی با یک جمله کوتاه، عمیق و پر محتوا. در محضر استاد طی سال های متمادی خاطرات و درس آموخته های بسیار زیادی دارم که مواردی را به صورت خاطره یا پندی با ارزش از ایشان به شرح زیر بیان میکنم تا برای دوستان گرامی بخصوص عزیزان جوان تر مورد توجه قرار گیرد.

۱- در نظم و انضباط بی نظیر بودند. ۱۰ واحد درسی (اصول هیدرولیک، انتقال و توزیع آب و طراحی تصفیه خانه آب) را با استاد گرانقدر گذراندم و در یک ترم هم که به اصرار دانشجویان به طور آزاد درس جمع آوری فاضلاب را ارائه نمودند،

داوطلبانه در آن کلاس شرکت نمودم. در یک پروژه تحقیقاتی در دانشکده محیط زیست، افتخار یادگیری از ایشان را داشتم و حدود دو سال در دورانی که مشاور وزارت جهاد سازندگی بودند نیز، افتخار همکاری داشتم. هیچ گاه به یاد ندارم دیر به کلاس درس یا جلسه ای رسیده باشند. همیشه قبل از زمان شروع در کلاس حاضر بودند، قفل کلاسورشان را باز می کردند که برای برداشتن و گذاشتن کاغذ وقتی تلف نشود. همیشه قبل از شروع جلسات هم در اتاق جلسه حضور داشتند. با متانت و آرامش خاص و با تسلط علمی بی نظیری تدریس می کردند. هیچ گاه در دوران حدود ۷ سالی که در دوران تحصیل و کار به طور مستمر در خدمت شان بودم، به یاد ندارم که ایشان را با رفتاری عجولانه دیده باشم که دلیل اصلی این آرامش و متانت، دقیقا به نظم و انضباط، وقت شناسی و برنامه ریزی دقیق مرتبط بود.

۲- در تدریس و انتقال مفاهیم علمی و ارزش دادن به کلاس و درس و فراگیران بی همتا بودند. اولین درسی که در محضرشان بودم "اصول هیدرولیک" در مقطع کارشناسی بود. حدود ۳۳ نفر دانشجوی در کلاس حضور داشتند. ایشان با متانت، حوصله و روی گشاده، هر سوالی را پاسخ می دادند. در هر جلسه تمرین می دادند، هفته بعد تمرین ها را تحویل می گرفتند و در منزل تصحیح می کردند، اشکالات هر مورد را با مداد قرمز می نوشتند و جلسه بعدی برای هر نفر اشکالات را توضیح می دادند و واقعا این روش و منش و رفتار همیشه برایم ماندگار و آموزنده بود به طوری که بعد از سال ها، حداقل هفته ای یک بار ویژگیهای برجسته اخلاقی و رفتاری استاد را برای همکاران و دوستانم بیان می کنم.

۳- خاطره ای به یاد ماندنی از امتحان ایشان دارم که بارها فرموده بودند جلسه امتحان من هم یک کلاس درس است. برای درس انتقال و توزیع آب در نیمه ترم پس از اتمام بخش انتقال، آزمون برگزار کردند و پس از آن توزیع را شروع کردند. در آخرین جلسه روش "هاردی کراس" را تدریس و تاکید نمودند. در جلسه امتحان، طراحی یک شبکه توزیع کوچک را به عنوان سوال امتحان ارائه نمودند. وقتی اوراق امتحانی را تحویل گرفتند، از چند نفر پرسیدند با چه روشی طراحی کردید؟ تقریبا

همه گفتند "هاردی کراس" و استاد بلافاصله فرمودند چرا "هاردی کراس"؟!، نیازی نبود و همه به هم نگاه کردند و مشخص شد هیچ دلیل و منطق درستی برای انتخاب روش وجود نداشته و فقط کار را پیچیده تر کرده بودیم و در نهایت فرمودند، اشکال ندارد، این جلسه هم کلاس درسی بود و همیشه این موضوع را به یاد دارم که بسیار آموزنده بود.

۴- استاد رازقی در کلاس توصیه می فرمودند در کشورهای در حال توسعه علاقه خاصی به افرادی وجود دارد که نقش آچار فرانسه دارند و همه پیچ ها را باز می کنند. این کار درستی نیست و بهتر است خوب فکر کنید از دوستان و اساتید مشورت بگیرید و بر اساس علایق و توانایی خودتان که می شناسید، تصمیم بگیرید و بگویید من آچار ۱ هستم و فقط این پیچ ها را باز می کنم، قطعاً ۳۰ سال بعد در رشته مورد نظر می شوید، رازقی. استاد توضیح می دادند که علیرغم فشارهای دانشگاه بر تمام وقت بودن و تدریس دروس متعدد، مقاومت کردم و به صورت نیمه وقت حرفه استادی را با تدریس دروس خاصی که تخصص داشتم، ادامه دادم و همواره به طور همزمان در شرکت های مشاور هم فعالیت داشتم. این موضوع هم از درس های ارزشمند استاد رازقی عزیز بود.

۵- سال ۱۳۶۷ زمانی که دانشجوی کارشناسی ارشد بودم و استاد بازنشسته شده بودند و با دعوت دانشگاه تهران در دانشکده محیط زیست مدیر گروه بودند، از من خواستند در جلسه ای مرتبط با یک پروژه تحقیقاتی شرکت نمایم. جلسه با حضور اساتید گروه و برخی مدعوین برگزار شد. در جلسه تقسیم کار کردند و وظایفی هم بر عهده من گذاشتند. وقتی از دعوت خودم به جلسه برای همکاری در طرح تشکر کردم، استاد فرمودند ما باید از شما تشکر کنیم که دعوت ما را برای کمک پذیرفتید و مهم نیست در کجا این شرح خدمات را انجام می دهید: کتابخانه، منزل یا در دانشکده، مهم این است که ماهیانه گزارش پیشرفت کارها را به همراه مستندات ارائه بدهید. رفتار محترمانه، پدرا نه و همراه با مهربانی استاد در جلسه با یک دانشجوی جوان کم تجربه و جویای کار را هرگز فراموش نمی کنم و همیشه الگوی رفتاری من با دانشجویانم شده است.

۶- در وزارت جهاد، گاهی برای دریافت حقوق در صف بانک خیلی معطل و گله مند می شدیم که یک بار با استاد مطرح کردیم، ایشان نصیحت کردند که کمی به خودتان سختی بدهید و برنامه ریزی کنید تا حداقل یک ماه حقوق را پس انداز داشته باشید و مجبور نباشید این گونه و با سختی حقوق بگیرید. این هم از درس های بزرگ برای نحوه زندگی بود.

۷- سال ۱۳۶۸ از وزارت جهاد با همکاران به آذربایجان غربی ماموریت تشریف برده بودند که یکی از همکاران نقل می کردند که اواخر شب با یک دستگاه پاترول ما را به محل اسکان می بردند، استاد در بین راه به راننده فرمودند نگه دارید من با وسیله دیگری می آیم چون شما اصول رانندگی و مقررات و سرعت مجاز را رعایت نمی کنید و ما عجله ای هم برای رسیدن نداریم که خلاصه بعد از خواهش دوستان و قول مساعد راننده به رعایت سرعت مجاز به طی مسیر ادامه داده بودند. سال ها بعد در سال ۱۳۸۷، استاد عزیز برای کارگاهی در دانشگاه صنعت آب و برق بنده را دعوت به همکاری نمودند که به دلیل مشغله در زمان مورد نظر از استاد اجازه گرفتم و یکی از دوستان جوان و بسیار توانمند را معرفی کردم. ایشان نقل کردند که روز اول کارگاه با حضور استاد رازقی گرمای برگزار شد و غروب برای عزیمت به منزل با یک آژانس طرف قرار داد دانشگاه هم سفر شدیم. راننده در مسیر به کوچه ورود ممنوع وارد شد بلافاصله جناب دکتر به راننده فرمودند من را پیاده کنید شما مقررات را رعایت نمی کنید و جان خود و دیگران را به خطر می اندازید. این موضوع را ذکر کردم که دوستان عزیز ملاحظه نمایند استاد در همه حال به اصول اخلاقی و انسانی و قوانین و مقررات پایبندی عملی داشتند که بسیار برای من آموزنده بوده به طوری که بارها و بارها در توصیف ویژگی های برجسته استاد رازقی عزیز در قانون مداری به عنوان یک استاد نمونه از این خاطره یاد کرده و خواهم کرد.

۸- استاد فرهیخته جناب آقای دکتر رازقی همیشه و بخصوص در سال های کار در وزارت جهاد سازندگی به مطالعه و خدمت به کشور، توصیه و تاکید می فرمودند و ذکر می کردند علیرغم این که حقوق و دستمزد شما کافی و در شان یک جوان

تحصیل کرده نیست اما اینها دلیل بر گذران وقت به بطالت و عدم توجه به خدمت به وطن نیست و شما وظیفه دارید درست کار کنید و خدمت صادقانه را مد نظر داشته باشید.

نکته مهم دیگری که ایشان همیشه تاکید داشتند و برای من واقعا همیشه آرامبخش و آموزنده بوده، این است که تاکید می فرمودند که همواره به خاطر داشته باشید و این واقعیت را به خود بقبولانید که در این دنیا در قبال به دست آوردن یک چیز یا یک موقعیت یا یک جایگاه، حتما حداقل یک چیز، موقعیت و جایگاه دیگر را از دست خواهید داد یا باید از آن ها بگذرید. هر وقت به این توصیه سراسر تجربه ایشان فکر می کردم، می دیدم محال است غیر این باشد و بسیاری از مسائل و دغدغه هایم برطرف می شد.

۹- سال های ۱۳۶۸ و ۱۳۶۹ طرحی به نام بهسازی روستایی در وزارت جهاد سازندگی در جریان بود که توسط اداره کل بهسازی مدیریت می شد که در استان های مختلف یک روستا به صورت پایلوت توسعه داده می شد. کوچه و خیابان ها عریض، جدول بندی و آسفالت می گردید و برق رسانی و آب رسانی و ... انجام می شد. در حالی که فضای موجود در آن زمان به شدت در جهت کارهای توسعه ای کشور بود اما استاد به عنوان یک صاحب نظر و دلسوز با قاطعیت در جلسات می فرمودند این گونه توسعه روستا نادرست است و توسعه روستا بدون توجه به توسعه زیرساخت های کشاورزی و دامپروری و صنایع روستایی تبعات جبران ناپذیری دارد. من از خدمت به روستا و محرومان استقبال می کنم و سوابق من در آبرسانی روستایی و... موید توجه به زدودن فقر و محرومیت از روستاها می باشد اما این کار، توسعه ای ناپایدار است که فقط روستا و کشاورزی و دامپروری نصفه و نیمه آن را هم نابود می کند. شما به روستا برق می دهید، روستایی تلویزیون می خرد، آسفالت می کنید، مینی بوس حمل و نقل به شهر فعال می شود، جوان روستایی که امیدی به بهبود کشاورزی و دامپروری و صنایع روستایی والدینش نمی بیند و شب از طریق تلویزیون میدان آزادی چراغانی شده را برایش نمایش می دهند، فردا صبح برای کار عازم شهر خواهد شد. روستاها را خالی از سکنه خواهید کرد،

جوانان سرگردان جویای کار در شهرها پراکنده خواهند شد و نهایتاً حاشیه شهرها توسعه بی رویه ای خواهند داشت. متأسفانه هیچ کدام از ما که دور آن میز جلسات بودیم درک عمیقی از این فرمایشات ایشان نداشتیم. از آن زمان تاکنون بارها و بارها، صحنه هایی از پیش بینی ایشان را در شهرها دیده ام و به آینده نگری ایشان احسنت گفته ام.

بسیاری از خاطرات و نصایح استاد ارجمند را چراغ راه خود کرده ام و تلاش کردم در حد توان در امور زندگی شخصی آن ها را مورد استفاده قرار دهم. استاد ارجمند و فرهیخته و بی نظیر جناب آقای دکتر ناصر رازقی گوهر گرانبهای جامعه مهندسی بهداشت محیط کشور است. دستان مبارک شان را از دور می بوسم و بر شاگردی ایشان افتخار می کنم. برای ایشان و خانواده عزیزشان از خداوند متعال سلامتی، سعادت و سربلندی مسئلت می نمایم.

دکتر کامیار یغمائیان

استاد دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران

اسفند ماه ۱۴۰۱

دکتر ارسلان جمشیدی

اگرحافظه ام یاری نماید به گمانم مهر ماه سال یکهزار و سیصد و شصت و دو بود که سال نو تحصیلی را به عنوان اولین گروه دانشجویان لیسانس پیوسته در دانشکده بهداشت دانشگاه تهران آغاز کرده بودیم.

دانشجویان و اساتید و حتی کارکنان هنوز تحت تاثیر انقلاب فرهنگی که به بهای دو سال تعطیلی دانشگاهها و اخراج و تعلیق بسیاری از اساتید و دانشجویان هم کلاسی تمام شده بود، جو بسیار سنگینی را تحمل می کردند.

برخورد اساتید و کارکنان با دانشجویان نسبت به قبل از آن تا حدودی تغییر کرده بود و محافظه کارانه تر شده بود و برخی ترجیح می دادند بیشتر از قبل دست به عصا رفتار نمایند.

در برنامه دروس آن ترم برای درس "هیدرولیک و انتقال و توزیع آب" نام استاد جدیدی ثبت شده بود که از اساتید دانشکده نبودند و گویا از مجموعه های مهندسی مشاور وزارت نیرو می آمدند به نام "دکتر ناصر رازقی".

نمی دانم به چه علت اولین کلاسی که با ایشان داشتیم را استاد فرصت حضور نیافتند و تشریف نیاورده بودند و همین باعث نق زدن هم کلاسی های درس خوان شده بود و البته شوق و ولع ما برای دیدار ایشان را نیز دو چندان کرد.

بالاخره روز موعود فرا رسید و چشم مان به جمال استاد روشن گردید. دکتر رازقی در حالی که فنجان سفید چینی قهوه شان را در یک دست و در دست دیگر کیف چرمی مهندسی مشکی خویش را گرفته بود وارد کلاس شدند. قبل از هر چیز دیگر اندام کشیده و ورزشکارانه ایشان که با کاپشن چرم مشکی و شلوار کرم روشن با خط اتویی تازه و کفش زیبایی که بر آن پوشیده بود خود نمایی می کرد. نسبت به اساتیدی که به آنها عادت کرده بودیم پوشش ایشان غیر رسمی ولی در غایت برازندگی، شیک پوشی و جذابیت بود.

نمی دانم دانشجویان در مورد غیبت جلسه قبل ایشان چیزی گفتند و یا خودشان از نق زدن آنها بویی برده بودند که بعد از سلام و احوال پرسی و معرفی خودشان گفتند که من از شرکت مهندسين مشاور می آیم و تنظیم دقیق تشکیل کلاس ها به واسطه ماهیت کار اجرایی برای شان مقدور نیست و لذا هر دانشجویی که نسبت به آن اعتراض دارد می تواند درس را حذف و یا با استاد دیگری آن را بگیرد. و جرعه ای از قهوه شان را میل کردند و درس را آغاز نمودند.

کلام عالمانه، به همراه تدریس عالی و احاطه کامل بر موضوع استاد بر موضوع درس با شیک پوشی، لبخندهای مهرآفرین و رفتار جنتلمانه ایشان همراه شده بود و او را در ذهن من به الگویی دست نیافتنی تبدیل می کرد. به گونه ای که من گریز پا را چنان مجذوب خود نمود که یاد ندارم حتی یک جلسه از درس ایشان را غیبت کرده باشم. و حتی از آنجا که خوش خط بودم یادداشت های کلاسی ام را در شبها پاکنویس کرده و جزوه زیبایی اما دستنویس تهیه کردم که مورد استفاده هم کلاسی ها نیز قرار گرفت و بعدها که خود در مسند تدریس قرار گرفتم از آن استفاده می نمودم. و جالب تر اینکه اکثر دانشجویانم حتی آنان که بعدا همکارم شدند متفق القول بودند که درس هیدولیک را که در سالهای ۷۳ تا ۷۹ در دانشکده تدریس کرده بودم بسیار خوب اموخته بودند.

و این نبود مگر از هیمنه و جاذبه ای که دکتر ناصر رازقی برای خود در وجود دانشجویانش ایجاد کرده بود. به گونه ای که همیشه آرزو می کردم در کسوت تدریس بتوانم رفتار، منش، اخلاق، علم و شان استادی را چون او در خودم پرورش دهم. اینک نیز برای ان راهنما و استاد گرامی ام آرزوی بهروزی و نیکیبختی همیشگی دارم. و برای شانس استفاده از چنین مرد بزرگی که نصیبم گردید خدا را شاکرم.

دکتر ارسلان جمشیدی

استاد دانشکده بهداشت علوم

پزشکی یاسوج

دکتر محمدرضا خانی

دلنوشته ای برای قدردنی و سپاس از استاد علم و اخلاق پروفسور دکتر ناصر رازقی در اوایل دهه ۱۳۶۰ و بعد از سپری کردن دوران انقلاب فرهنگی که چند سالی دانشگاهها تعطیل شده بود، پس از پیگیری های مکرر مبنی بر اینکه چه زمانی دانشگاهها بازگشایی خواهد شد و اینکه تقریبا هر هفته با اداره ای در ستاد انقلاب فرهنگی در تماس بودم، بالاخره زمان ثبت نام و انتخاب واحد مجدد اعلام و ادامه تحصیل میسر گردید. اوایل در خصوص نام این رشته (بهداشت محیط یا مهندسی بهسازی و بهسازی محیط) شناختی نداشته و اساتیدی که دروس تخصصی را تدریس می کردند نیز نمی شناختم، چون در نیمسال های اول دروس عمومی و پایه تدریس می شد. با عنایت به نام رشته تمایز خاصی بین بهداشت محیط، بهداشت عمومی و بهداشت حرفه ای برایم وجود نداشت. حتی پس از اینکه دروسی مثل استاتیک، مقاومت مصالح، مصالح شناسی، مکانیک خاک را نیز انتخاب کرده و گذرانده بودم هنوز نمی دانستم چرا باید این دروس به این سختی را بگذرانیم (برای این دروس یا از اساتید دانشکده های دیگر دانشگاه تهران مثل دانشکده فنی یا دانشکده علوم از طرف دانشکده دعوت به عمل می آمد یا از سازمان ها و وزارتخانه ها مثل وزارت نیرو با کمک دانشجویان یا اساتید یا دانشکده استاد دعوت می شد) تا این که نوبت به انتخاب درس هیدرولیک رسید که افتخار داشتم در این کلاس شاگرد استاد ارجمند و فرهیخته پروفسور دکتر ناصر رازقی بشوم. بدون تعارف باید عرض کنم که با توجه به بینش ایشان از رشته بهداشت محیط که خود بانی آن بودند و نیز تسلط شان به تدریس و دانش تخصصی همراه با کار در میدان و عمل باعث شده بود که ثانیه به ثانیه کلاس هیدرولیک علیرغم سختی آن برایم بسیار متفاوت باشد و از این کلاس لذت می بردم. هرگز فراموش نمی کنم برای این که حتی یک لحظه از کلاس استاد را از دست ندهم به گونه ای مسیر آمدن به دانشگاه را تنظیم می کردم که حداقل

نیم ساعت زودتر در دانشکده حضور داشته باشم. (البته تا جایی که به یاد دارم چنین حالتی در اکثر همکلاسی ها هم وجود داشت).

اخلاق بسیار خوب، گشاده رویی، تسلط به مطلب از نظر علمی و عملی، شیک پوشی و خوش صحبت بودن استاد رازقی به گونه ای بود که هرگز نمی توانم با کلمات، آن حس زیبا را بیان کنم. با این که منابع و کتاب های تخصصی در این مورد در آن زمان وجود نداشت یا به ندرت وجود داشت، به کتاب فروشی های روبروی دانشگاه تهران رفته و هر کتابی که مطلبی در رابطه با هیدرولیک داشت (حتی در حد چند صفحه یا یک فصل) تهیه کرده و با مسائل آن کلنچار می رفتم تا در صورت امکان حل کنم و به این بهانه و برای یافتن پاسخ سوالاتی که برایم پیش می آمد به اتاق استاد یا دفتر کارشان در دانشکده مراجعه کنم. استاد دکتر رازقی که از همه نظر الگوی من شده بودند (و البته هنوز هم هستند و خواهند بود) با لبخند و با گشاده رویی برای پاسخگویی به سوالات همه استقبال می کردند و برای من هم که نوعا کمتر در کلاس ها سوال کرده یا به ندرت به اساتید مراجعه می کردم فرصت مناسبی بود تا در الگوبرداری های خود بتوانم نهایت استفاده را ببرم و از این حیث هرچند شاگرد خوبی نبودم ولی تا حد امکان تلاش می کردم که از همه نظر از استاد یاد بگیرم از مطالب علمی و تخصصی گرفته تا برخورد اجتماعی و احساس مسئولیت و در عین حال تواضع و فروتنی آن هم در فضای آن سال هایی که هم جنگ بود و هم فضای دانشگاهها پس از انقلاب فرهنگی تغییرات زیادی پیدا کرده بود اما استاد رازقی کماکان در مسیر انسانی وارسته بودن به راه خودشان ادامه داده و در تربیت جوانان این مرز و بوم نهایت تلاش خود را مبذول می داشتند، (ناگفته نماند تمامی اساتید آن مقطع یکی از یکی بهتر و فرهیخته تر بودند و از این جهت موقعیت بسیار خوبی برای ما فراهم شده بود تا از محضر اساتید بیشترین بهره را ببریم).

یکی از مهمترین نکاتی که در خصوص استاد رازقی برای من جود داشت این بود که دفتر کار ایشان کنار کلاس ما بود (ساختمان قدیم دانشکده بهداشت و به نام سالن شماره یک) و این همجواری باعث می شد که حتی از قدم زدن استاد در راهرو دانشکده یا انتشار بوی عطرهاى فوق العاده ای که استفاده می کردند نیز بهره مند

شوم و چشم به انتظار دیدارشان در کلاس یا در فضای دانشکده یا در دفتر کارشان باشم و این حس خوب و انرژی مثبت را تجربه کنم. بدیهی است در توان من نیست تا از بزرگواری چون استاد رازقی بخواهم تعریف و تمجید کنم و نیازی هم به این نیست، ولی می توانم حس خودم را نسبت به ایشان بیان کنم.

تهیه کتاب هایی که استاد تالیف یا ترجمه کرده بودند و در آن مقطع بسیار بسیار حائز اهمیت بود (به دلیل نبودن منابع کافی) نیز از جمله دل مشغولی های من بود تا این که توفیق داشتم مجددا در درس انتقال و توزیع آب نیز شاگرد ایشان باشم. هرگز فراموش نمی کنم که جزوه درسی ایشان و پروژه هایی که باید برای این درس انجام می دادیم سه زونکن بزرگ شده بود و هنوز هم آنها را دارم. برای حل پروژه هایی که استاد در درس انتقال و توزیع آب می دادند گاهی یک هفته با سایر دوستان در خوابگاه دانشگاه در امیرآباد دور هم جمع شده و مشورت کرده و پروژه ها را حل می کردیم و ده ها صفحه مطلب در رابطه با حل هر یک پروژه می نوشتیم و خوشحال و خندان برای استاد ارائه می کردیم و ایشان با لبخند و با آرامش می گفتند بسیار خوب، همین مساله را با ضریب C و شیب و سرعت دیگری برای هفته بعد حل کنید و تمرین کنید و ما هم با کمال میل این تکالیف را انجام می دادیم.

از جمله خاطراتی که از استاد رازقی داشته و هرگز فراموش نخواهم کرد، سخنرانی کوتاه ولی بینهایت عالی ایشان را در یک همایش در تالار علامه امینی دانشگاه تهران در همان دهه ۶۰ است. در این همایش که خیلی هم شلوغ بود و همه مقاله ارائه می دادند و یا عضو پانل بودند و یا داور و غیره استاد رازقی کنار ما دانشجویان و در بین حضار نشسته بودند و خیلی ساده و معمولی به صحبت های سخنرانان گوش می کردند. با اصرار بسیار زیاد مجری که استاد را به سخنرانی دعوت می کرد (بدون برنامه و هماهنگی قبلی) و علیرغم میل باطنی استاد به خاطر شرایط خاص آن همایش و دست اندرکاران و غیره، ایشان به جایگاه سخنرانان رفته و با تشویق بی نظیر و طولانی حضار مواجه شدند و با این جمله سخن خود را آغاز کردند:

"اگر صحبت نمی کنم دلیل بر این نیست که نمی توانم صحبت کنم" و به این ترتیب تشویق ها و ابراز احساسات حاضرین چندین برابر شد. در ادامه استاد شعر آب را گل نکنیم (از شاعر مرحوم سهراب سپهری) را با دکلمه ای بسیار زیبا خواندند و در سالن علامه طباطبایی و محل برگزاری همایش غوغایی به پا شد و تا چندین دقیقه حضار ایشان را تشویق می کردند و لحظاتی فراموش نشدنی و خاطره انگیز از استادی که در قلب ها جایگاه شان بود به وقوع پیوست.

فارغ از مطالب ذکر شده باید متذکر شوم که بعد از فارغ التحصیلی در مقطع کارشناسی و مقاطع بعدی همچنان افتخار شاگری استاد رازقی را داشته و ایشان در فکر و ذکر بنده بوده و هستند و همیشه خود را مدیون ایشان می دانم و برای ایشان سلامتی، شادابی و عمری با عزت آرزومندم و دوست دارم متن زیر را در خصوص ایشان و به پاس خدمات ارزنده شان و حق استادی که بر گردن من دارند در دلنوشته ام اضافه کنم.

استاد گرامی و عزیزم جناب آقای دکتر رازقی

از جنابعالی به عنوان استادم که فرهیخته، فرزانه، دلسوز، پرتلاش و مردمی بوده و هستید و در تعلیم و تربیت، انتقال معلومات و تجربیات ارزشمند خود در کنار برقراری رابطه صمیمی و دوستانه با دانشجویان و ایجاد فضایی دلنشین برای کسب علم و دانش و درک شرایط دانشجویان نهایت تلاش خود را مبذول داشته و دارید، صمیمانه سپاسگزارم و بر خود وظیفه می دانم که در کسوت شاگردی از زحمات و خدمات ارزشمند شما استاد گرانقدر تقدیر و تشکر نمایم. برایتان سلامتی، موفقیت و همواره یاد دادن را مسئلت دارم.

شاگرد کوچک و همیشگی دیروز، امروز و فردای شما

ارادتمند محمدرضا خانی

دکتر حسن خرسندی

هر چند افتخار شاگردی پروفسور رازقی را نداشتم، اما یکی از اساتید پُرآوازه که در سال های نخست ورودم به دانشگاه، از طریق کتاب های ارزشمندشان آشنا شدم، استاد رازقی است. در سال ۱۳۷۰ در یک همایش بین المللی در دانشگاه تربیت مدرس، برای اولین بار ایشان را از نزدیک ملاقات کردم و در یکی از جشنوارهای تجلیل از برگزیدگان بهداشت محیط، از سخنرانی بسیار شیرین و به یاد ماندنی استاد بهره مند شدم.

در آن سخنرانی، استاد فرمودند: در گذشته، دبستان های ما *ادبستان* نامیده می شدند که در آنها علاوه بر آموزش علوم، به شاگردان ادب و فرهنگ یاد می دادند. با افتادن "الف" از ادبستان و تبدیل آن به دبستان، آموزش این مدارس هم صرفاً به فراگیری علوم محدود شد.

ایشان در ادامه اضافه کردند که برای رسیدن به توسعه و پیشرفت، راهی نیست جز اینکه دبستان ها به ادبستان تبدیل شوند تا خروجی های آنها با طی مراحل تکمیلی و تخصصی، در حدود ۳۰ سال بعد انتظارات توسعه را در حیطه های مختلف فراهم کنند.

نگاه اندیشمندانه ای که برارنده استاد رازقی است.

استاد همیشه ماندگار

وجودتان سلامت و سایه ی تان مستدام باد.

حسن خرسندی

دانشگاه علوم پزشکی ارومیه

دکتر محمد نوری سپهر

استاد فرزانه دکتر ناصر رازقی مردی دانشمند در حوزه کاری خود، با اخلاق، آرام، راستگو و درستکار، منطقی و ساده زیست بود. افتخار داشتم سال ها دانشجوی ایشان باشم. از جمله در بین سال های ۶۵ تا ۶۹ سعادت همکاری با ایشان را در اداره کل مهندسی بهداشت محیط جهاد سازندگی داشتم و در کنار ایشان که مدیر پروژه بودند به عنوان کارشناس فعالیت می کردم. پیگیری و سماجت ایشان در انجام کاری که عهده دار بودند ستودنی بود. ایشان مدیر پروژه آبرسانی ۲۴ روستا در مسیر جاده اندیکا به سد شهید عباسپور در شهرستان مسجد سلیمان بودند. به بنده ماموریت دادند که به منطقه سفر کنم و با تیم همراه طرح اولیه و یا به عبارتی فاز شناسایی را انجام دهیم. یادم می آید در یکی از این ماموریت ها از من خواستند مسیرهای آبیگری از سد را شناسایی و پیشنهادات ارائه شود. درست سالی بود که سیل شدیدی در اهواز آمده بود. به مجردی که به فرودگاه رسیدم، همکاران جهادی که به استقبال آمده بودند گفتند، آقای مهندس امکان تردد در مسیر وجود ندارد، بهتر است برنامه را کنسل کنیم، به سختی توانستم از فرودگاه با ایشان تماس حاصل نمایم و کسب تکلیف کنم. گفتم جناب دکتر اینجا اوضاع خوب نیست و همکاران می گویند شرایط مساعد نیست. ایشان در جواب گفتند، آقای مهندس طبق جدول گانت اینکار باید انجام شود، شما آنقدر آنجا بمانید تا شرایط مساعد شود و اینکار را به سرانجام برسانید. بنده به مسجد سلیمان رفتم و

.....

ایشان طبق برنامه ای که ریخته بودند پیش می رفتند و هیچ چیزی مانع اینکار نمی شد. در یکی دیگر از سفرها به همراه ایشان به دشت مغان، از اردبیل سوار یک خودرو شدیم برای عزیمت. بارها به راننده گفتند آقا خواهش می کنم آرام بروید بنده هیچ عجله ای ندارم، شب هم بود، چند بار تکرار کردند، هر بار راننده کمی رعایت می کرد ولی باز همان آش و همان کاسه، ناگهان به ایشان گفت این کنار نگه دارید

من کار دارم. در دل شب چکار دارند؟ پیاده شد گفتند صندوق را باز کنید، راننده صندوق را باز کرد، چمدانش را برداشت و گفت شما حالا می توانید هر طور دلتان خواست بروید، من خودم میایم. خلاصه با وساطت من و عذر خواهی راننده سوار شدند و ما به سلامت به مغان رسیدیم. لازم به یادآوری است در طول مدتی که با ایشان در جهاد بودم، فقط از وسیله نقلیه عمومی استفاده می کردند و معتقد بودند، نباید بی جهت از خودروی شخصی استفاده کرد.

خداوند عمر با عزت به ایشان دهد و سایه ایشان مستدام باد

دکتر نوری سپهر

دکتر رامین نبی زاده

سلام. سلامی به لطافت روزهای بهار. حسب فرمایش دوست و برادر گرامی جناب آقای دکتر یوسفی، افتخار تقریر کلامی در باب استاد ارجمند دکتر ناصر رازقی نصیب گردید. گرچه بنده افتخار اینکه در دوران تحصیل در کلاس ایشان حضور پیدا کنم را نداشتم، ولی در دوران تحصیل ثمرات تلاش ایشان از طریق شاگردانی که تربیت کرده بودند، به بنده نیز رسید. استفاده از دانش و تجربیات ایشان همواره از طریق کتاب هایی که در خصوص مباحث فنی و مهندسی بهداشت محیط منتشر کرده بودند و در آن زمان واقعا متاع کمیابی بود، را گوهری گرانبها می دانم. حقیقتا کلام درستی است که "تا مرد سخن نگفته باشد، عیب و هنرش نهفته باشد". بارها در سمینارهای و جلسات صحبت های دکتر ناصر رازقی با طنین دلنشین و نافذ که پشتوانه سال ها تحصیل علم و تجربه را به همراه داشت، چنان انگیزش و تحسینی در وجودم برمی انگیزد که هنوز نیز آثارش باقی است. دکتر ناصر رازقی قطعاً الگوی بی بدیلی در بین دانشمندان و فرهیختگان کشور است. زحمات ایشان در دوره کاری و حرفه ای، در به عرصه کشاندن دانش نظری در عمل با فعالیت های ایشان در ارگان های اجرایی، حقیقتاً درخشش و تمایز ویژه ای دارد. از افتخارات شوق انگیز من که همیشه در وجودم زنده است، تقدیر و تحسین کلامی است که در یکی از جلساتی که برای استانداردهای ملی حضور داشتم، مبدول فرمودند. برای ایشان سلامتی و شادی و رستگاری آرزومندم.

دکتر رامین نبی زاده

استاد دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران

دکتر ذبیح اله یوسفی

استاد رازقی در نگاه من از اثرگذارترین چهره علمی در عرصه مهندسی بهداشت محیط کشور است و بنده نیز اگرچه متأسفانه توفیق شاگردی مستقیم حضرت استاد را در کارنامه ام ندارم اما در محضر شاگردان بزرگوارش تلمذ کرده ام و در پای سخنرانی های پربارش بارها نشستم و بهره بردم و در برخی همایش ها با ایشان مجالست و گفتمان داشته ام و نیز از کرامات استاد و عملکرد ایشان و خصوصیات و منش استادی ایشان از طریق دوستان و همکلاسی هایی که در محضرشان شاگرد مستقیم بوده اند بسیار شنیده ام و خودم پیرامون شخصیت ایشان جستجو کردم و سعی کرده ام از ایشان به عنوان یک الگوی زندگی علمی ام استفاده کنم که بگمانم تا حدودی موفق بوده ام و بیشتر در جنبه عملگرایی و کار میدانی ایشان همراه با فعالیت آموزشی و تدریس الگو گرفته ام و براساس این الگو، فعالیت های زیادی در عرصه میدانی در بخش های طراحی تصفیه خانه های آب و فاضلاب روستائی و صنایع و بیمارستان ها و تصفیه شیرابه و ... و ثبت شرکت مهندسی مشاور .... و فعالیت در آن تلاش کردم و تجارب ارزشمندی را اندوخته ام که خودم را مدیون این توصیه های استاد رازقی به عملگرایی در کنار تعلیم و تحقیق می دانم و بر این باورم که دانش اساتید تنها در پای گذاشتن به فعالیتهای میدانی و کاربردی بارور می شود و هرگز نمی شود بدون فعالیت های میدانی و ارائه خدمات حرفه ای و تخصصی به جامعه، به دانش کاربردی دست یافت و یا الگویی برای دانشجویان بود و رسالت خویش را به انجام رساند.

این حقیر از کتب های مختلف استاد ، کتاب های دو جلدی بهسازی شهر و روستا و نیز کتاب دو جلدی تصفیه و انتقال و توزیع آب و ... بسیار بهره ها بردم و از این لحاظ افتخار می کنم که خودم را شاگرد استاد تلقی نمایم. در چندین سخنرانی ایشان حضور داشته ام و سخنان کوتاه اما پرمغز و پرمحتوای ایشان برایم بسیار جذاب بود و همیشه از یادداشت سخنرانی های ایشان در جاهای دیگر استفاده می کردم و از ایشان به نیکوئی یاد کرده و خواهم کرد.

خاطره قابل ذکری که می توانم نقل نمایم این است که در همایش بازیافت و استفاده از پسابها (راهکارها و کاربردها) (تهران- ۱۳ مهرماه ۱۳۹۱) که در فرهنگستان علوم برگزار شد مقاله ام تحت عنوان " مخاطرات بهداشتی استفاده مجدد از پساب برای آبیاری در کشاورزی و مدیریت آن " به عنوان سخنرانی پذیرفته شد و بنده به عنوان سخنران دعوت شده بودم و استاد دکتر رازقی حضور داشته اند و سخنرانی ام مورد توجه ایشان قرار گرفت و اظهار علاقه به دیدار و گفتگو با حقیر را داشته اند و در ادامه دیدار و گفتگو، بنده در پاسخ به ایمیل ایشان، فایل پاورپوینت سخنرانی ام را برای ایشان فرستاده ام. متن پاسخ استاد در دو ایمیل زیر آمده است که به عنوان سند افتخاری از رضایت استاد از ارائه مقاله ام در همایش نگه داشته ام:

nasser razeghi n_razeghi249@hotmail.com

Mon, Oct, 8,2012, 8:27 AM

Dear prof.yousefi with salam

Thank you for your email and the power point.

first of all I am very pleased to see and talk to you.

I liked your speech and your look at the problem.

thank you very much. have good days and happy life. **razeghi.**

nasser razeghi n_razeghi249@hotmail.com

Wed, Nov, 28, 2012, 3:51 PM

Dear dr. yousefi hi

Thank you for the email about the reuse of water I liked your report . wish you the best thank you **.razeghi**

جدیت در کار و توانمندی علمی و تجربه کاری استاد در حیطه مهندسی آب و آبرسانی و تصفیه و انتقال و توزیع آب و سایر جوانب بهداشت و پیگیری پیشرفت کار بر طبق برنامه از پیش تهیه شده و نظم و انضباط کاری در فعالیت ها چه در عرصه تعلیم و آموزش ها و چه در عرصه تحقیقات و انجام پروژه ها در شرکت های مشاور و وزارت نیرو و جهاد ، از ابعاد قوت و کیفیت کار استاد تلقی می شود.

استاد رازقی به عنوان یک چهره مشهور و صاحب نظر در مجامع علمی و اجرایی و مشاوره ای در عرصه مهندسی آب کشور شناخته شده اند و بارها همکاران شون ذکر می کردند که هرگز از زیر بار فعالیت ها بخاطر حقوق کم و درآمد عقب نمی کشید و به عنوان فرد مسئولیت پذیر در برابر بهداشت جامعه و خدمات علمی مهندسی فعالیت داشت و در طول دوره فعالیت های کاری و علمی خویش هدفی جز اعتلا و ارتقای بهداشت و سلامت جامعه نداشته و بلحاظ جوانب اخلاق و کرامت انسانی بی نظیر بود.

در رحلت اساتید بزرگوار بهداشت محیط (دکتر عمرانی ، دکتر غیاث الدین، دکتر شریعت و دکتر ناصری عزیز که خداوند رحمت شون فرماید) جهت تدوین کتابچه خاطرات و دلنوشته های اساتید و همکاران و شاگردان با استاد رازقی از طریق واتساپ درخواست ارسال متن و دلنوشته داشته ام که در همه موارد مورد درخواست ، استاد رازقی با کرامت و بزرگواری و در سریع ترین زمان ممکن متن شون را بشکل تایپ شده برایم می فرستادند که در حد یک صفحه و با بیانی شیوا و پرمحتوی در اوصاف این بزرگان می نوشتند و غم و اندوه شون را در فقدان دوستان و همکاران شون ابراز می داشتند.

در پایان از خداوند می‌خواهم سایه پرمهر این استاد بزرگوار و با اخلاق بهداشت محیط را بر سر شاگردان و همکاران و خانواده و دوستان شون مستدام بدارد و به ایشان عمر پربرکت توام با صحت و سلامتی عطا فرماید.

و این سروده استاد عامری عزیز در تجلیل از مقام معلم را به استاد رازقی عزیز تقدیم می‌دارم:

ای مهربان معلم، مستم ز جام تو
 سرزنده ام ز ، جوهر سحر کلام تو
 در جمع با محبت رندان پاکباز
 مبهوتم از صلابت، درس و پیام تو
 از چشمه فضیلت و، از وادی «الست»
 تیغ « بلی» و «معرفت» اندر نیام تو
 در سرزمین حیرت و در دشت ظلم و جهل
 باران نور بارد از ، قعد و قیام تو
 در پیشگاه خالق یکتای ذالمنن
 در راستای انبیا ، باشد مقام تو
 انواع عشق و زندگی ، در هر کجای شهر
 ساطع به بام آسمان، از بوم و بام تو
 با آب زر رقم زده ، بر تارک قرون
 مهر و وفا و مرحمت ، همراه نام تو
 سر تا به پای خویش ، بسوزی بسان شمع
 زیرا که پرتو افکنی، باشد مرام تو
 چون شب‌نمی که بر دل ، سوزان لاله‌ها
 خوش میچکد ز منظر آئینه فام تو
 خورشید و ماه میزنند هر لحظه بوسه‌ها
 بر پنجه‌های ناز صنوبر خرام تو

اینک دعای عامراست هر بامداد و شام
پیوسته شاد باشی و دنیا به کام تو

دکتر ذبیح اله یوسفی
استاد دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی مازندران

دکتر مهدی ریاحی خرم

تا جایی که به خاطر دارم آقای دکتر ناصر رازقی استاد مبرز دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران در سال ۱۳۶۶ به درجه بازنشستگی نائل گردیدند و این مقارن بود با شروع تحصیل اینجانب در دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران در مقطع کارشناسی. بر این اساس افتخار تلمذ از محضر این استاد فرهیخته نصیبم نگردید. ولی از آنجا که استاد ارجمند جناب دکتر رازقی با میل خود و در دوران جوانی بازنشسته شده بود، هنوز توانمند و ساعی و تلاشگر بود بنابر این به دعوت اداره کل مهندسی بهداشت جهاد سازندگی وقت به جمع متخصصین جهاد پیوستند و جهاد گران عرصه سازندگی سالها از خرمن تجربه و علم ایشان در زمینه اجرای طرح های آبرسانی بهره بردند. بر این اساس بنده نیز بطور جسته گریخته با استاد فرزانه در تماس بودم همواره علاوه بر بهره مندی از علم ایشان، همچنین از حسن خلق، مردم داری و کمالات ایشان نیز درس های فراوانی آموختم. به زعم بنده، دکتر رازقی در دوران فعالیت در اداره کل مهندسی بهداشت جهاد سازندگی (به مدیر کلی مهندس نجیبی) که در آن موقع عهده دار تامین آب شرب روستاها بود، جهاد سازندگی را عرصه گسترده ای جهت تلاش، ایثار و فداکاری یافتند و توانستند در طراحی و مدیریت طرح های بزرگ آبرسانی و در معیت آقای دکتر ایماندر موفقیت های بسیار بزرگ و ستودنی از خود به یادگار بگذارند. مدیریت، مطالعه و طراحی طرح های آبرسانی روستایی به شکل مجتمع از جمله طرح مجتمع آبرسانی به ۱۷۰۰ روستا در منطقه زابل (پروژه چاه نیمه و تصفیه خانه زهک)، شامل مطالعه و تأمین آب، اجرای خطوط انتقال و توزیع، از طرح های بسیار ارزشمندی بود که با مدیریت درایت و تجارب دکتر رازقی و با همت بلند جهادگران به انجام رسید. مطالعه، مدیریت و اجرای طرح های تصفیه آب سطحی با استفاده از صافی های شنی کند در روستا های مجاور کارون و بهمینشیر در استان خوزستان و نیز مطالعه، مدیریت و اجرای طرح های تصفیه آب سطحی با استفاده از صافی های شنی کند در روستا های

مجاور رودخانه ارس در استان اردبیل و منطقه شمال کشور و همچنین ارائه طرح مجتمع های آبرسانی به چندین روستا و از یک منبع تأمین آب همه و همه از ابتکارات و آثار بجای مانده از فعالیت های اجرایی این استاد معزز در دوران بازنشستگی است. اینک و در این ایام به نیکی و به بزرگی، نام و یاد این استاد مبرز را نکو داشته آرزومندم همواره سالم و سربلند باشند.

دکتر مهدی ریاحی خرم

از همکاران قبلی دکتر رازقی در جهاد سازندگی (استان همدان)

دکتر افشین ابراهیمی

با سلام و آرزوی طول عمر با عزت برای اساتید بزرگوار بخصوص اساتید بهداشت محیط ایران.

بنده حقیر البته افتخار شاگردی اساتید بزرگوار هم چون استاد رازقی را نداشتم! اما در محضر دانشجویان ایشان تلمذ و شاگردی نموده ام که همیشه ذکر ایشان ورد زبان این عزیزان بود.

اما خوب یادم هست در دورانی که دانشجوی کاردانی بودم یک بار در کنگره سراسری بهداشت آب در علوم پزشکی کرمانشاه موفق به زیارت استاد رازقی شدم. آن موقع من دانشجوی کاردانی بودم و برایم بسیار جالب بود که ایشان برای موضوعات متنوعی که ارایه می شد نکته ای بسیار ارزشمند که مسلماً حاصل سالها تجربه و کار علمی و اجرایی ایشان بود را به نحو بسیار مطلوبی بیان می فرمودند و راهگشای محققین بودند. اینکه فردی بتواند در زمینه های مختلف صاحب نظر باشد در آن زمان برای من بسیار جالب و تحسین برانگیز بود! و همیشه سعی کردم و دوست داشتم ایشان را الگوی خود بدانم! که البته تاکنون نتوانسته ام!!

از آن روز تا بحال من در هر موقعیتی این خاطره را در وصف پروفیسور رازقی به دانشجویانم گفته و از صداقت و صراحت لهجه ایشان در علوم محیطی و تسلط ایشان به موضوعات متنوع مربوطه بارها تعریف نموده ام. امید است همه ما راه و منش ایشان را در پیش بگیریم.

در پایان مجدداً برای تمامی اساتید و بخصوص استاد پروفیسور ناصر رازقی آرزوی طول عمر با برکت می نمایم.

ارادتمند دکتر افشین ابراهیمی

دانشکده بهداشت اصفهان

دکتر احمد رضا یزدانبخش

ارزش استاد را

دانستن، هنر نیست،

بلکه بایستگی و وظیفه است.

نوشتن در مورد استاد بزرگوار، فاضل و دانشمند جناب آقای پرفسور ناصر رازقی کاری دشوار است چون وصف شخصیت والای انسانی و علمی ایشان در قالب کلمات نمی‌گنجد. آشنایی اینجانب با استاد گرامی جناب آقای دکتر ناصر رازقی در سال ۱۳۶۲ در دانشکده بهداشت، دانشگاه تهران در دورانی بود که بنده به عنوان دانشجوی مقطع کارشناسی تحصیل می‌کردم. در دورانی که عشق و میل به یادگیری در کسوت شاگردی در جسم و روح هر دانشجویی موج می‌زد، آن هم در کلاس اساتیدی که هر کدام با کوله باری از علم، دانش و تجربه بی‌ریا عطش علمی دانشجویان را فرو می‌نشانند. در آن زمان استاد در دانشکده بهداشت برای دانشجویان بهداشت محیط دروس هیدرولیک، انتقال و توزیع آب و مهندسی منابع آب را تدریس می‌کردند و اینجانب این افتخار را داشتم که این درس را از محضر استاد تلمذ کنم. ایشان با تسلط کامل و با بیانی بسیار شیوا مطالب علمی را در قالب مثال‌های اجرایی که ناشی از تجربه بالای ایشان در مدیریت پروژه‌های اجرایی انتقال، تصفیه و توزیع آب در اقصی نقاط کشور بود، بیان می‌نمودند. همچنین ایشان از همان زمان و بعد از آن تجربیات علمی و عملی خود را در قالب تالیف و ترجمه کتاب‌های ارزشمندی به زیور طبع آراسته‌اند که مورد استفاده دانشجویان قرار گرفته و در آینده هم قرار خواهد گرفت. از ویژگی‌های مهم استاد که برای ما دانشجویان ماندگار شده است، اخلاق نیک، شخصیت استوار همراه با آرامش و مهربانی، نظم مثال‌زدنی و توانمندی در تدریس و نظارت دقیق بر فعالیت علمی و یادگیری دانشجویان بود. آنچه بنده از استاد در کلام و عمل می‌توانم به آن اشاره کنم، تاکید ایشان بر استفاده عملی از دانش در رفع نیازهای کشور بود و بارها این نکته را تاکید داشتند که

بخصوص در مورد رشته های مهندسی "استاد دانشگاه باید بطور نیمه وقت در دانشگاه کار تدریس و پژوهش نماید" و نیمی از توان و وقت خود را در فیلد مرتبط در صنعت و مشارکت در اجرای پروژه های مرتبط و مورد نیاز جامعه صرف نماید. چه اینکه استاد نمادی از چنین شخصیتی هستند که علم و عمل را به هم آمیخته و منشاء خدمات بسیار بزرگی در صنعت آب کشور بوده و هستند. اینجانب که افتخار شاگردی استاد را داشته و دارم، ضمن دست بوسی ایشان، زحمات ایشان را ارج نهاده می نهم و از خداوند بزرگ برای این استاد بزرگ آرزوی سلامتی و شادکامی دارم.

شاگرد استاد، احمد رضا یزدانبخش، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

دکتر حسین معصوم بیگی

سلام علیکم استاد ارجمند جناب آقای دکتر رازقی

توفیق ارائه خدمات صادقانه، متعهدانه و تخصصی مورد نیاز هموطنان عزیز جز با تلاش و زحمات فراوان، همت و پشتکار و انگیزه قوی همراه با حب وطن میسر نمی شود. انتشار آثار علمی گرانبها و تربیت تعداد زیادی دانشجو در یک بازه زمانی بیش از ۵۰ سال قابل تقدیر و تشکر است، گوارای وجود و ان شاء الله برای شما نزد خداوند تبارک و تعالی تا ابد ماندگار باشد. تقدیر و تشکر از پیشکویستان وظیفه ماست و امیدوارم توفیقات و خدمات شما روز افزون و سلامت و عاقبت بخیر باشید.

خداوند در آیه ۱۶ سوره نحل می فرماید: مَا عِنْدَكُمْ يَنْقَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ ۗ : آنچه نزد شماست همه نابود خواهد شد و آنچه نزد خداست (از ذخائر اعمال نیک و ثواب آخرت) باقی خواهد بود.

دکتر حسین معصوم بیگی

دانشگاه علوم پزشکی بقیه الله

دکتر حسین ساسانی

میانه دهه هشتاد بود که در یک شرکت مهندسی مشاور مشغول به کار شدم. بعنوان اولین تجربه کاری، مشتاق آموختن از افراد باتجربه بودم. شنیده بودم که در این شرکت، دکتر ناصر رازقی بعنوان سوپر وایزر نیز حضور دارند. تا آن موقع افتخار هم صحبتی با ایشان را نداشته بودم اما شنیده بودم که انسان صاحب نظری هستند و از نظر دانش تخصصی در حوزه مهندسی آب و فاضلاب بسیار معتبر می باشند. دوست داشتم از نزدیک با ایشان صحبت کنم اما تردید داشتم بشود بزودی با ایشان ارتباط برقرار نمود. در همین افکار بودم که دیدم ایشان وارد تک تک اتاق ها شدند و با لبخند به همه از جمله من، سلام کردند. تواضع و فروتنی ایشان برایم بسیار جالب توجه بود. این بود که بر تردیدهام غلبه کردم و خدمت ایشان رسیدم. استاد رازقی به گرمی سر صحبت را با من باز کرد و از تجارب ارزشمندش بویژه در موضوعات تصفیه آب سخن گفت. نکته جالب دیگر از شخصیت ایشان، علاقه مندی و تسلط ایشان بر اشعار و موضوعات ادبی بود. این موضوع برای من که همواره در جستجوی برقرار ارتباط بین ادبیات با علوم مهندسی بودم، بسیار جالب و حیرت انگیز بود. از مولانا و افکار عرفانی او برایم می خواند و اینکه انسان باید فارغ از اختلافات نژادی، زبانی، عقیدتی و غیره، بر اساس اشتراکات انسانی در حوزه اخلاق با دیگران همکاری کند. همان همدلی که مولانا این گونه می سرود:

ای بسا هندو و ترک همزبان...ای بسا دو ترک چون بیگانگان

پس زبان محرمی خود دیگرست...همدلی از همزبانی بهتراست

ایشان شعر عقاب دکتر پرویز ناتل خانلری را که به حق جزء چند شعر برتر معاصر بشمار می رود را برایم خواند و باعث شد ارادتم نسبت به ایشان بیشتر شود. بدون تردید، دکتر ناصر رازقی یکی از همان عقاب های آسمان علم و فرهنگ ایران است

که هم می توان ایشان را بابت علم و تخصص و آثار ارزشمندش ستود و هم بواسطه اخلاق نیکو و طبع بلندش دوست داشت. به فرموده حافظ:

این که می گویند آن، خوشتر ز حُسن... یار ما این دارد و آن نیز هم

حسین ساسانی

عضو هیات علمی دانشگاه شهید چمران اهواز

دکتر کاظم نیسی

استاد رازقی از مشاوران اصلی واحد آبرسانی و مهندسی بهداشت جهاد سازندگی در بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بود. بنابراین کاهش میزان مرگ و میر اطفال شیرخوار و افزایش امید به زندگی میان روستائیان کشور مدیون تامین اب اشامیدنی سالم در دهه اول جمهوری اسلامی ایران است.

استاد ناصر رازقی را می توان از بنیان گذاران رشته مهندسی بهسازی یا مهندسی بهداشت محیط نام برد. ایشان سال ها در طراحی و مشاوره تصفیه خانه های اب بخصوص صافی ها با شرکت های دولتی و خصوصی نقش مهمی داشتند.

دکتر کاظم نیسی

دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز

دکتر کاووس دیندارلو

به نام آنکه ما را فکرت آموخت
زندگی صحنه ی یکتای هنرمندی ماست...

لیاقت آشنایی و افتخار شاگردی استاد فرزانه جناب دکتر رازقی را نداشتم؛ ولیکن از زبان اساتید و دوستان توصیف یک عمر تلاش و مجاهدت ایشان ، در اعتلای پرچم بهداشت محیط کشور را بارها و بارها شنیده ام.

جناب استاد نه به لحاظ کبر سن بلکه به لحاظ کارهای بزرگی که در بهداشت محیط کشور انجام داده اند از بزرگ مردان روزگار ما هستند و خواهند بود. تلاش در جهت ارتقای دانش بهداشت محیط که مغز نظام سلامت است ، کاری است حکیمانه که اگر سیاست گزاران ما به معنای واقعی بدان اعتقاد داشتند، بسیاری از مشکلات ما حل می شد.

استاد فرزانه جناب پرفسور رازقی عمر با عزت خود را وقف امور زیربنایی بهداشت محیط کرد، همان راهی که تنها با آن می توان به داد جامعه رسید.

استاد ارجمند، سپاسگزار شما در جهت هویت دادن به رشته خود هستیم. سرتان سلامت، ایام به کام و عمرتان جاویدان. ❀❀❀❀❀

دکتر کاووس دیندارلو

هرمزگان

دکتر عبدالایمان عموی

توصیف شخصیت استاد والامقام و فرهیخته جناب دکتر رازقی بزرگ، از توان خسی همچو منی دور از ادب و انصاف می باشد. چرا که بزرگان گفتند: معرف (تعریف کننده) باید اجلی از معرف (تعریف شونده) باشد. اما از آنجا که دوستان امر فرمودند، انجام وظیفه می نمایم.

بی گمان، زحمات و خدمات ارزنده این دانشمند سترگ در پروژه های تامین منابع آب ایران عزیز بر هیچ یک از عزیزان پوشیده نمی باشد. رد پای آثار و فعالیت های ارزنده ایشان در پروژه های بزرگ حفاری چاه ها و نیز در امر مهم آبرسانی در روستاها و شهرهای کشور از اوایل دهه ۴۰ و حتی پیشتر مشاهده می شود که نقش بی بدیل این استاد فرزانه را در تامین و ارتقای سطح سلامت کشور از طریق تامین آب پاک و بهداشتی حکایت دارد.

طول عمر با عزت و مزید توفیقات این استاد متین و بزرگ را از خداوند منان آرزومندم.

دکتر عبدالایمان عموی

شاگرد کم توفیق معظم له

دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی بابل

دکتر رضا شکوهی

بنده بطور مستقیم افتخار شاگردی استاد رازقی را نداشته‌ام ولی خوب می دانم در دوره ای که کشور عزیز ما در خصوص دانش صنعت آب و فاضلاب و تعداد دانش آموختگان، کارشناسان و اساتید این رشته و اکثر رشته‌ها بسیار محروم بود، بی شک استاد ارجمند جناب آقای دکتر ناصر رازقی و امثال اندک آن بزرگوار، با ایفای نقش در قامت استادی و تربیت صدها دانشجو و تالیف کتب فاخر نقش بی بدیلی در انتقال مفاهیم و گسترش دانش مرتبط با صنعت آب و فاضلاب در کشور ایفا نموده‌اند، لذا تعالی دانش و توسعه ساختار این صنعت در کشور مرهون تلاش‌های عالمانه و دلسوزانه این استاد فرهیخته می‌باشد. ضمناً بنظر می‌رسد اساتید و دانشجویان رشته مهندسی بهداشت محیط بیش از دیگران از خرمن دانش این بزرگوار بهره برده‌اند لذا به همین نسبت حق بیشتری بر گردن این عزیزان خواهند داشت. انشاءالله خداوند متعال ایشان و همه بزرگان، پیشکسوتان، پایه گذاران، بنیانگذاران و مروجان دانش و سلامت کشور را مشمول لطف و عنایت خاصه خود قرار دهد.

دکتر رضا شکوهی

عضو کوچک خانواده بزرگ بهداشت محیط کشور

دانشگاه علوم پزشکی همدان

دکتر افشین نگدستان

استاد چراغ راه هدایت فراگیران و دانشجویان است و نقش مهمی در رسیدن به مسیر موفقیت دارد. بسی شایسته است از تلاش‌های مداوم و کوشش‌های مستمر استاد بزرگوار پروفسور ناصر رازقی در اشاعه تعلیم و بسط و توسعه علم و دانش در رشته مهندسی محیط زیست و مهندسی بهداشت محیط بویژه علم مهندسی آب از کیفیت و تصفیه آب گرفته تا طراحی تصفیه خانه آب و طراحی شبکه انتقال و توزیع آب در کمال امتنان و افتخار تقدیر و تشکر نموده و به رسم تعظیم و تکریم این دلنوشته را تقدیم محضر پربار و ماندگار تان کنم.

استاد رازقی واقعا استاد آکادمیک، دلسوز و بسیار علمی هستند. بنده پس از عضو هیئت علمی مربی گروه مهندسی بهداشت محیط دانشگاه جندی شاپور اهواز افتخار این را داشته‌ام که در قبولی دکترای تخصصی رشته مهندسی محیط زیست دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران در سال ۱۳۸۱ ایشان را در دانشگاه ملاقات کنم. تمامی دانشجویان ارشد و دکترای مهندسی محیط زیست دانشگاه تهران از ایشان به نیکی و دلسوز دانشجویان و فرد بسیار باسواد و آکادمیک یاد می‌کردند.

استاد رازقی در علوم مهندسی تصفیه آب و طراحی شبکه انتقال و توزیع آب فرد منحصر به فرد هستند و کتاب‌های ایشان در زمینه طراحی تصفیه خانه آب و طراحی شبکه انتقال و توزیع آب و حتی کتاب فیلتراسیون در تصفیه آب نیز هنوز از طرف دانشجویان، اساتید و حتی شرکت مهندسی مشاور آب استفاده می‌شود و بنده نیز بعنوان دانشجوی ایشان کتاب‌های فوق‌الذکر را بارها مطالعه و در خلال این چند سال هیئت علمی از این کتاب‌ها استفاده نموده‌ام.

یکی از مشخصات اصلی این استاد فرهیخته که توجه اینجانب و خیلی از دیگر دانشجویان را به خود جلب کرده بود، استاد راهنمای پایان‌نامه دانشجویان ارشد و دکترای مهندسی محیط زیست در گرایش آب و فاضلاب بویژه تصفیه آب در حیطه

فیلتراسیون آب بود. ایشان به تخصص گرایی در حیطه خاص در مهندسی تصفیه آب بویژه موضوعات تحقیقاتی در زمینه انواع فیلترها بعنوان قلب تصفیه خانه اعتقاد داشتند و همواره دانشجویان را به موضوع تحقیق در موضوعات اختصاصی خاص مورد علاقه در رشته مهندسی بهداشت و یا مهندسی محیط زیست تاکید داشته اند. اینجانب شاهد دلسوزی، تلاش و کوشش ایشان در تعلیم و تربیت، انتقال معلومات و تجربیات ارزشمند در کنار برقراری رابطه صمیمی و دوستانه با دانشجویان و اساتید و ایجاد فضایی دلنشین برای کسب علم و دانش در رشته تخصصی تصفیه، انتقال و توزیع آب بوده ام. اینجانب بر خود وظیفه می دانم که در کسوت شاگردی از زحمات و خدمات ارزشمند استاد محبوب و گرانقدر آقای پرفسور ناصر رازقی تقدیر و تشکر نمایم. از خداوند متعال برای شان سلامتی، موفقیت روزافزون را مسئلت دارم. دانشجوی دیروز، امروز و فردا ایشان

دکتر افشین نکدستان

دانشکده بهداشت دانشگاه جندی شاپور اهواز

دکتر محمد حسینی

"به نام آنکه جان را فکرت آموخت چراغ دل به نور جان برافروخت"

کمتر کسی هست از جامعه بهداشت محیط کشور که نام و آوازه استاد وزین و گرانسنگ، جناب پروفیسور رازقی را نشنیده باشد اما احتمال قریب به یقین تنها معدود کسانی هستند که افتخار درک محضر ایشان را از نزدیک کسب کرده باشند. اولین برخورد اینجانب با نام این استاد راستین در دوره کارشناسی در دانشگاه علوم پزشکی تهران بود که یکی از اساتیدی که خود شاگرد استاد رازقی بودند به نقل از ایشان موردی را اشاره کردند و من ضمن افتخار به این استاد خودمان که از استاد خویش یاد می کند دریافتم که چه نیکو استادی باید باشند پروفیسور رازقی! و من همیشه مشتاق بودم ایشان را از نزدیک ببینم اما تا سالها ما را این اتفاق دیدار نیفتاد. بیاد دارم کتاب «تصفیه، انتقال و توزیع آب» پروفیسور رازقی را چندین بار چه برای آمادگی کنکور کارشناسی ارشد و چه بخاطر علاقه‌ای که به موضوعات مهندسی آب در آن برهه داشتم خوانده بودم و همیشه با خود می پنداشتم که باید فردی نگاشته باشد که مهندس گونه و با دیدی اجرایی و آشنا به محیط واقعی کار به موضوع نگریسته است که تصویری کاملاً هم درست بود و به واقع ایشان به نقل از شاگردان خویش که خود امروزه در زمره اساتید صاحب نام بهداشت محیط هستند تجربیات عملی خویش را در کلاس تدریس می کردند. ذکر حسنات و بزرگی‌های ایشان را در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری نیز در دانشگاه بارها و بارها از زبان بزرگان رشته شنیدم. زمان گذشت و بالاخره افتخار دیدار ایشان بعد از سال ها در جشنواره علمی اجرایی بهداشت محیط ایران که اینجانب افتخار دبیری آن را داشتم میسر شد و من چقدر خرسند و مسرور شدم که به

تعبیری «استاد الاساتید» را زیارت می کردم و در همان اولین دیدار تواضع و ویژگی بارزی بود که در استاد بیش از هر خصلتی خودنمایی می کرد که چه زیبا گفت فیض کاشانی:

"سهل باشد گر کنند افتادگان افتادگی مهربانی و تواضع از بزرگان خوش نماست".

باری! جامعه بهداشت محیط کشور باید به خود ببالد و سر بر آسمان بساید که از نعمت حضور بزرگانی چون پروفیسور رازقی به عنوان استادی که هم در زمینه علمی و هم اخلاقی زبانزد و شهره هست برخوردار است. در مستندی که به همت انجمن علمی بهداشت محیط ایران از زندگی استاد تهیه شده است همسر گرامی ایشان به ابعاد دیگری از زندگی این استاد راستین اشاره داشتند که حداقل برای من تازگی داشت. همسر ایشان اشاره داشتند که استاد قهرمان کشتی فرنگی هستند، اهل هنر و ادبیات هستند، به شعر علاقمند بوده و اشعار زیادی را حفظ هستند و این مورد آخر من را بر آن داشت نوشتار الکن خود را به شعری از "لسان الغیب" مزین کرده و نوشتار به پایان بیرم باشد که به مدد این شعر که در مدح دنباله روی «ادیبان عشق» است در ادای دین به این ادیب عشق استاد رازقی کارساز افتد:

ای بی خبر بکوش که صاحب خبر شوی
تا راهرو نباشی کی راهبر شوی
در مکتب حقایق پیش ادیب عشق
هان ای پسر بکوش که روزی پدر شوی
دست از مس وجود چو مردان ره بشوی
تا کیمیای عشق بیابی و زر شوی
خواب و خورت ز مرتبه خویش دور کرد
آن گه رسی به خویش که بی خواب و خور شوی
گر نور عشق حق به دل و جانت اوفتد

بالله کز آفتاب فلک خوبتر شوی
 یک دم غریق بحر خدا شو گمان مبر
 کز آب هفت بحر به یک موی تر شوی
 از پای تا سرت همه نور خدا شود
 در راه ذوالجلال چو بی پا و سر شوی
 وجه خدا اگر شودت منظر نظر
 زین پس شکی نماند که صاحب نظر شوی
 بنیاد هستی تو چو زیر و زبر شود
 در دل مدار هیچ که زیر و زبر شوی
 گر در سرت هوای وصال است حافظا
 باید که خاک درگه اهل هنر شوی

با احترام

دکتر محمد حسینی

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی شیراز

دکتر روشنک رضائی کلانتری

استاد بزرگوار و فرهیخته، جناب آقای دکتر ناصر رازقی از اساتید بسیار توانمند و بااخلاق هستند. زحمات چندین ساله ایشان روشن کننده چراغ راه پیشرفت و محکم کننده پایه های بنای علم بهداشت محیط شده است.

استاد فرزانه عمر شریف و با عزت خود را در راه اعتلای علم و دانش سپری نمودند و اثرات ارزشمندی از خود به جای گذاشتند. منش و حسن سلوک ایشان همواره برای من قابل احترام هست و صفات نیکوی استاد، همواره در ذهن باقی می ماند.

روشنک رضائی کلانتری

دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی ایران

دکتر مهدی مختاری

دکتر ناصر رازقی، از اولین نام‌هایی بود که در دوران دانشجویی شنیدم. نام ایشان را بر روی جلد چند کتاب دیده بودم و همیشه با خودم فکر می‌کردم که چنین افرادی باید انسان‌های بزرگ و دانشمندی باشند. دوست داشتم این افراد را از نزدیک ببینم و ویژگی‌های علمی و اخلاقی‌شان آشنا بشوم. برای استاد رازقی، این آرزو نزدیک به ۱۵ سال طول کشید تا محقق شد.

در اوایل دهه نود ایشان را برای اولین در جشنواره علمی بهداشت محیط زیارت کردم. به عنوان سخنران دعوت شده بودند و من هم اجرای برنامه را به عهده داشتم. وقتی ایشان پشت تریبون قرار گرفتند برای من شنیدن چند جمله از ایشان کافی بود تا به شخصیت والای‌شان پی ببرم. استنباط اولیه من این بود که ایشان در زمینه فیلد علمی‌شان، براستی عالمند و مشخص بود آنچه می‌گویند بیشتر حاصل فعالیت‌های علمی خودشان و تجربیاتی است که در سال‌های فعالیت‌شان بدست آورده بودند. برایم بسیار جالب بود که استادی با این سابقه، کاملاً به مسائل روز آگاه باشند و در صحبت‌هایشان با تسلط کامل به وضعیت آبی کشور و دنیا تحلیل‌های عالمانه‌ای ارائه می‌کردند. نکته دیگری که برایم جالب بود فن بیان و شیوایی صحبت‌هایشان بود که باعث می‌شد شنونده کاملاً جذب صحبت‌هایشان شود. از آن روز من به یکی از علاقه‌مندان استاد رازقی تبدیل شدم. اما افسوس که در سال‌های بعد در معدود برنامه‌هایی توانستم از محضرشان کسب فیض کنم.

در این سال‌ها با هر کدام از بزرگان بهداشت محیط که صحبت می‌کردم همگی بالاتفاق، از ایشان به عنوان یک استاد تاثیرگذار و بی‌نظیر یاد می‌کردند. صداقت، حسن خلق، وجدان کاری، تخصص بالا از مهمترین ویژگی‌هایی است که شاگردان ایشان در وصف استاد رازقی بیان می‌کنند.

با توجه به مسئولیتم در روابط عمومی انجمن علمی بهداشت محیط ایران مقرر شد که در سال ۱۴۰۱ مراسم بزرگداشتی در شان و منزلت ایشان برگزار کنم. با توجه به

شرایط جسمانی استاد و جامعه (همه گیری بیماری کرونا) متأسفانه نتوانستیم برنامه را بصورت حضوری برگزار کنیم. اما حداکثر تلاش خود را برای برگزاری آبرومند مراسم بصورت مجازی انجام دادیم. امیدوارم حضرت استاد آن را از ما بپذیرند. برای ایشان سلامتی و طول عمر باعزت مسالت می نمایم.

دکتر مهدی مختاری

عضو هیات علمی گروه مهندسی بهداشت محیط یزد
و مدیر روابط عمومی انجمن علمی بهداشت محیط ایران

دکتر حسن رسول زاده

دکتر رازقی یک دانشمند بزرگ و معلم اخلاق که عمر پر برکت خود را در راه گسترش علم و سلامت جامعه سپری کرده، و سبب ارتقا و تکاپوی جامعه بهداشت محیط کشورمان شده است؛ بنده به عنوان یک شاگرد که سعادت زیارت ایشان نصیبم نشده، به رسم ادای معرفت، برای دکتر رازقی آرزوی سلامتی و طول عمر با عزت دارم؛ خداوند ایشان را برای خانواده محترم شان و برای ما محافظت کند.

شاگرد کوچک شما و خدمتگزار جامعه بهداشت محیط،

دکتر حسن رسول زاده

مهندس میرمختار حسینی

اولین بار در سال ۱۳۵۳ با کتاب بهسازی منابع آب ترجمه سال ۱۳۴۱ استاد بزرگوار جناب آقای دکتر ناصر رازقی آشنا شدم، و ان را بدقت مطالعه کردم ترجمه بسیار سلیس ، واضح و قابل استفاده برای دانشجویان و کارشناسان بود. در کار های عملی بهسازی چشمه، قنات و...روستاها خیلی قابل استفاده بود. در آن سالها کتاب فارسی در مورد بهداشت محیط کمتر تالیف شده بود بنابراین ، این کار استاد را می توان یکی از قدم های بزرگ در جهت ارتقا بهداشت محیط کشور بحساب آورد.

از بهمن ماه سال ۱۳۶۲ با ورود به دانشکده بهداشت دانشگاه تهران و با حضور در کلاس های درس از نزدیک با استاد بزرگوار آشنا شدم و بعنوان دانشجو تا پایان تحصیلاتم از محضر پر فیض شان تلمذ کردم و در طول مدت حضور در جلسات آرام، شمرده و با متانت و اعتماد بنفس کامل مطالب را بیان می کردند که بسیار قابل استفاده بود. بیان استاد در سطح عالی بود روش تدریس و نحوه بر خورد و اخلاق و رفتار استاد در سطح بسیار بالا بود. شایان ذکر است که در یکی از سمینار های بهداشت محیط قبل از شروع سخنرانی ها استاد بعنوان رئیس جلسه شعری از مرحوم سهراب سپهری تحت عنوان آب را گل نکنیم را با بیان زیبای شان قرائت نمودند که این خاطره را هیچوقت فراموش نمی کنم. استاد بیش از ۶۵ سال از عمر پر برکت خودشان را در راه ارتقا بهداشت محیط کشور : تالیف، ترجمه، تدریس و پژوهش و...سپری فرمودند با توجه به سوابق، بنده استاد را بعنوان پدر بهداشت محیط ایران پیشنهاد می کنم. از درگاه یزدان پاک برای استاد سلامت ، شادکامی و عمر باعزت آرزو میکنم.

میرمختار حسینی (عضو هیئت علمی بازنشسته دانشگاه علوم پزشکی ارومیه)

دکتر حامد محمدی

استاد گرامی جناب آقای دکتر رازقی

با سلام دلسوزی، تلاش و کوشش حضرت عالی در تعلیم و تربیت، انتقال معلومات و تجربیات ارزشمند در کنار برقراری رابطه صمیمی و ایجاد فضایی دلنشین برای کسب علم و دانش از سال ۱۳۶۳ که توفیق شاگردی جنابعالی نصیب حقیر گردید تا به امروز را ارج نموده و بر خود وظیفه می دانم که در کسوت شاگردی از زحمات و خدمات ارزشمند شما استاد گرانقدر تقدیر و تشکر نمایم.

از خداوند متعال برایتان سلامتی، موفقیت و طول عمر با عزت همراه با سلامتی و شادکامی را مسئلت دارم.

سراسر دورانی که با جنابعالی کلاس داشتم برایم خاطره و همواره الگو بوده است. دو مورد آنها که مربوط به حقیر است ذکر می نمایم.

۱- برای دفاع پایان نامه دوره فوق لیسانس بنده را به منزل خودتان دعوت و راهنمایی و ارشاد را در خصوص اشکالات آن با دقت و با حوصله گوشزد فرمودید. یک ربع قبل از زمانی که تعیین نموده بودید پشت درب ایستاده بودم و درست در زمان مقرر زنگ را زدم و این از آنجایی بود که شما همیشه راس ساعت در محل کار خود در دانشکده حاضر می شدید و در کلاس هم دقیقاً همینطور.

۲- بعد تحصیلات لیسانس در شرکت مهتاب قدس مشغول کار شدم. اولین کار طراحی یک خط انتقال را که به پایان رسانیدم و در کمیته فنی ارائه دادم اعضای کمیته خواستار دریافت جزوات درسی حضرتعالی از من شدند و مدیر امور آب و فاضلاب شرکت خواهان برگزاری کلاس در ارتباط با انتقال و توزیع آب و طراحی تصفیه خانه آب برای سایر کارشناسان امور که بعضاً بیش از ۲۰ سال سابقه کار داشتند، شد. در همان زمان شما را زیارت کردم شما سؤال کردید الان روی چه پروژه ای کار می کنید؟ پاسخ دادم طرح جمع آوری فاضلاب فلان شهر. فرمودید چند متر مکعب است؟ عرض کردم ۵ متر مکعب درثانیه. گفتید احسن من الان روی پروژه ۰,۲۵

مترمکعبی کار می‌کنم. عرض کردم استاد طراحی شبکه جمع آوری ۰,۲۵ مترمکعبی که سخت تر از ۵ متر مکعبی است با چهره ای خندان فرمودید مثل اینکه خوب درست را یاد گرفتی و...

حامد محمدی ارادتمند شما

دکتر یوسف دادبان شہامت

نہال را باران باید، تا سیرابش کند از آب حیات و آفتاب باید تا بتاباند نیرو را و محکم کند شاخه‌های تازه روییده را؛ بسی شایسته است از استاد فرهیخته و فرزانه‌ام جناب آقای دکتر رازقی که برایم زنده بودن و انسان بودن را معنا کردند تقدیر و تشکر نمایم. بنده خودم افتخار دانشجویی شما را نداشتم، ولی دانشجوی دانشجوی تان بوده ام و نیز در تحویل پروژه طراحی آبرسانی یکصد پنجاه روستایی زاو که به استان مان (گلستان) و شرکت مان تشریف آوردید افتخار میزبانی داشته ام. پایدار باشید و مانا.

دکتر یوسف دادبان شہامت

دانشگاه علوم پزشکی گلستان

دکتر سید امین حسینی مطلق

استاد عزیز جناب آقای دکتر رازقی

یرفع الله الذین آمنوا منکم والذین اوتوا العلم درجات والله به ما تعملون خبیر (۱۱ مجادله)
که ایزد مقامی ببخشد بلند بر آنان که در بحر دانش درند، به سر ضمیر همه هست آگه
خدای خبیر

به استناد آیه شریفه ۱۰ از سوره مبارکه فاطر که خداوند می‌فرماید:

" الیه یصعد الکلم الطیب و العمل الصالح یرفعه "

سخنان و کلام ارزشمند به سوی خدا صعود می‌کنند و با ابدیت سنخیت پیدا کرده و
همواره آثار خود را ظاهر می‌سازند.

با نام و یاد ایزد دانا آغاز به سخن که می‌کنید از لایه‌لای کلمات تان طنین صدای انبیاء
به گوش می‌رسد. تبار این کلمه‌ها به اندیشه‌هایی می‌رسند که خزانه‌دارشان لقمان حکیم
بود. شما میراث‌دار گنجینه‌های حکمت هستید. آغاز به سخن که می‌کنید، کلمه‌ها به
پرواز درمی‌آیند و بالا می‌روند و می‌پیوندند با کانون هرچه «کلمه طیبه» است. سخن
بگویید تا چشم‌ها، از خواب ندانستن برخیزند، تا قدم‌های خشکیده توانی تازه بگیرند، تا
حرف‌ها و گفته‌ها، مهمان‌مان کنند در لحظاتی چند. سخن بگویید تا حروف الفبا دانه
دانه بر زمین باران‌نندیده جانمان ببارند و خوشه خوشه حدیث زندگی از وجودمان بروید.
در سپیده دم ازل آن زمان که سازندگی کائنات آغاز می‌گردید و کتاب تکوین گشوده
می‌شد نخستین کلمه‌ایی که با قلم تقدیر بر دیباچه قاموس هستی نقش بست واژه زیبای
استاد بود و سر فصل این کتاب کهن به تعلیم و تربیت اختصاص یافت. به پاس اینکه
عاشقانه به رویشمان کمر بسته‌اید مقامتان را ارج می‌نهیم و سلامتی و طول عمر و همواره
استاد بودن را از خداوند متعال برایتان آرزو مندیم. بسی شایسته است از تلاش‌های مداوم
و کوشش‌های مستمر حضرت عالی در اشاعه تعلیم و تربیت و بسط و توسعه علم و دانش
و نیز از روشن‌گری و کارگشایی ثمربخش شما در کمال امتنان و افتخار تقدیر و تشکر
نموده و از خداوند سبحان خوشبختی دو عالم را مسئلت داریم.

دکتر سید امین حسینی مطلق

عضو هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی یاسوج

دکتر محمود علیمحمدی

در مورد یکی بزرگ مردان بهداشت محیط ایران استاد فرهیخته دکتر ناصر رازقی همکاران، دانشجویان و دوستان شان ایشان نکات مختلف و بیژگی های اخلاقی و علمی ایشان را فرمودند اینجانب خاطرات متعددی از این استاد بزرگ دارم علاقه دارم اشاره کنم به صداقت اخلاقی و پاک زیستن ایشان (همه کسانی که دکتر رازقی را می شناسند این نکته را تایید می نمایند). در سال ۱۳۸۰ جلسه گزینش علمی استنادی که در دانشگاه صنعت آب و برق ایران (شهید عباسپور) پذیرفته شده بودند برگزار گردید اینجانب ناظر جلسه بودم. سوال واضح استاد رازقی از یکی از پذیرفته شدگان این بود: اگر دانشجوی شما در امتحان تقلب نماید و شما متوجه شوید شما چه برخوردی خواهید نمود. فرد سوال شونده جواب خود در راستای کمک به دانشجویان و عدم برخورد صریح استاد با فرد متقلب بیان کردند. جناب آقای دکتر رازقی با بیان و نگاه نافذ خود به فرد مذکور با یک جمله فرمودند به کسی که تقلب را ناشایست و حرام نمی داند نمی توان به عنوان یک استاد خوب نگاه کرد. حتی از لحاظ خصوصیات اخلاقی این فرد را در جوامع عمومی نمی توان تاییدشان نمود. چنان برخورد و بیان ایشان تاثیر در افراد حاضر در جلسه گذاشت که پس از سال ها نمی توان آن را فراموش نموده و در مقابل اینجانب به عنوان یکی از کوچکترین خانواده بزرگ بهداشت محیط ایران افتخار می نمایم به معلمی وارسته با شخصیتی صادق و عالمی برجسته به معنی واقعی خود به نام جناب آقای استاد دکتر ناصر رازقی.

دکتر علیمحمدی (دانشگاه ع پ تهران)

دکتر رضانعلی دیان‌تی تیلکی

بزرگداشت اساتید پیشکسوت در واقع نکوداشت علم و عالمانی است که یگانه سرمایه ارزنده خود یعنی عمر شریف خویش را در جهت گسترش علم و دانش و کاربرد آن در جامعه صرف نموده اند. این کار رویه نیکوئی است که موجب می شود جوانان و دانشجویان این مرز و بوم انگیزه بیشتری برای تلاش در جهت ادامه راه این اساتید پیدا کنند. اینجانب گرچه بصورت مستقیم شاگرد استاد رازقی نبودم اما بخاطر دارم اساتید گرانقدری که در محضرشان کسب فیض نموده ام مانند استاد دکتر مصداقی نیای عزیز از شخصیت منحصر به فرد علمی و حضور تاثیر گذارشان در جامعه به نیکی یاد می کنند. بهمن سال ۱۳۶۷ جهت شرکت در آزمون کارشناسی ارشد مهندسی بهداشت محیط به توصیه یکی از دانشجویان سال بالائی این رشته در دانشکده بهداشت دانشگاه تهران که از دکتر رازقی و کتاب خوبش تعریف می کرد کتاب "تصفیه، انتقال و توزیع آب" تالیف دکتر ناصر رازقی را بعنوان یکی از رفرنس های آزمون خریداری کردم و می خواندم. من با این کتاب خاطره ای به یاد دارم که عرض می کنم. خوابگاه ما در خیابان سهیل به موازات خیابان قدس بود. کنار این خیابان درختان چنار بلندی سر به آسمان کشیده بودند. من اواسط بهار متوجه زرد شدن و خزان زود رس برگ درختان چنار شده بودم چون یک شاخه این درخت درست کنار پنجره اتاق من بود و من دقیقا تک تک برگ های آن شاخه را زیر نظر داشتم. روزی متوجه شدم که بعضی مواقع آب قهوه ای رنگی از جوی کنار خیابان که ریشه های درختان در آن بود عبور می کند. همان روزها من در کتاب دکتر رازقی درباره حذف آهن در تصفیه خانه آب مطالبی می خواندم. به دوستم گفتم که منشأ این آب قهوه ای رنگ که حاوی هیدروکسید آهن و آلاینده های دیگر است از تصفیه خانه آب در خیابان دکتر فاطمی است. به اتفاق یکی از دوستان به تصفیه خانه رفتیم و موضوع را در میان گذاشتیم. بعد از مدتی متوجه شدم که دیگر اثری از آن آب

قهوه ای رنگ در جوی خیابان سهیل نیست و با کمال تعجب پس از آن برگهای درختان این خیابان سبز تر و شاداب تر شده بودند. من آن کتاب را همچنان در کتابخانه خود دارم.

دکتر رمضانعلی دیانته تیلکی
دانشکده بهداشت ساری

دکتر محمد ماروسی

یاریگر خوش بو و زلال بهداشت ایران (استاد ناصر رازقی)

نگارش و گردآوری: محمد ماروسی شاگرد شاگردان استاد.

پیش درآمد: نوشتن از استاد ناصر رازقی برای افرادی که مستقیماً شاگرد ایشان نبوده اند سهل و ممتنع است. از این جهت آسان است که این بزرگمرد عرصه بهداشت محیط ایران ویژگی های مثبت بسیار زیادی دارند و پایمردی و فعالیت مستمرشان در طول بیش از نیم قرن، ثمرات بسیاری داشته و از اینجهت ممتنع است که میمانی به کدامیک از وجوه کاری، شخصیتی و یا استمرار ایشان اشاره کنی. مجال زیادی هم برای شرح مطول راه و روش و خدمات این بزرگمرد فراهم نیست و عدم کسب دانش از محضر ایشان نیز امکان خاطره سازی زیادی برای ما فراهم نکرده است.

در عین حال بنا به درخواست استاد عزیز جناب آقای دکتر یوسفی یک خاطره کمی طنز و یک خاطره کمی تلخ نقل کرده و به گوشه ای از ثمرات علمی و کاری ایشان که از طریق جستجوی اینترنتی بدست آمده است و منظر یک دانشجوی بیرون از گود بصورت گذرا اشاره می کنم. ناگفته پیداست که عمده فعالیت ایشان قبل از فراگیر شدن اینترنت بوده است و ذکر این موارد به هیچ روی بیانگر کارنامه ایشان نیست.

خاطره کمی طنز

اینجانب در ورودی کارشناسی ناپیوسته سال ۷۸ دانشگاه علوم پزشکی ایران هستم در آن سال ها دانشگاه علوم پزشکی ایران کادر هیات علمی زیادی نداشت و بیشتر اساتید بصورت مدعو دعوت می شدند و تدبیر مهندس متولیان معاون آموزشی وقت دانشکده بهداشت فرصت بسیار خوبی برای ما فراهم نمود که از محضر اساتید مدعو برجسته ای از جمله استاد عظیمی، استاد ندافی، استاد یغماییان، استاد نبی زاده، استاد امینی، استاد جعفر زاده، دکتر رشیدی، استاد میرسپاسی، مهندس هنری، استاد صمدی و... بهره مند شویم.

در هنگام کارآموزی یعنی نیمسال دوم ۷۹-۸۰ به توصیه دکتر عبدالله رشیدی که در دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران دانشجوی اساتید معزز رازقی و عظیمی بودند محل کارآموزی را شرکت های مهندسی مشاور انتخاب کردیم. دکتر رشیدی بخاطر بهره مندی از تجارب استاد رازقی و استاد عظیمی به ما می گفتند که از شرکتهای مهندسی مشاور واهمه نداشته باشید.

این توصیه به ما قوت قلب داد و اینجانب به همراه یکی از دوستان شرکت ری آب را برای کارآموزی انتخاب کردیم. در همان زمان مشغول مطالعه برای ارشد هم بودیم. خاطره طنز از اینجا شروع می شود که برای مطالعه منابع ارشد کتاب های مربوط به دروس مختلف را لیست برداری نموده و آنها را به چند لیست سیاه و سفید و خاکستری تقسیم بندی می کردیم.

یکی از کتاب های مرجع موجود در کتابخانه کتاب دوجلدی تصفیه انتقال و توزیع آب تالیف دکتر ناصر رازقی بود. در آن سال ها ایشان استاد دانشکده تازه تاسیس محیط زیست تهران شده بودند و دیگر در دانشکده بهداشت حضور نداشته و طبیعتاً طراح سوالات ارشد هم نبودند. بهمین خاطر یک شب که با همفکری دوستان منابع مختلف را بررسی می کردیم، می گفتیم "خب این کتاب که دیگه رفرنس ارشد نیست، بی خیالش بشیم و میره به لیست سیاه!".

فردای همان شب معرفی نامه کارآموزی را به شرکت ری آب که در آن ایام در قرق فارغ التحصیلان دانشگاه ع پ ایران بود، بردم. یکی از کارشناسان شرکت گفتند که نامه را به دفتر مدیر عامل ببرم تا ایشان دستور بدهند.

هنگامی که وارد دفتر مدیرعامل شدم ناگهان با ظاهر آراسته و چهره نورانی استاد رازقی مواجه شدم که با وقار و طمأنینه خاصی پشت میز نشسته بودند و پس از دریافت نامه و بررسی آن شروع به پاراف نامه نمودند. یک لحظه دچار بهت و حیرت شدم و ناگهان فکری به ذهنم خطور کرد که نکند استاد متوجه شود کتابش را جزو لیست سیاه قرار داده ایم؟!

آرامش ایشان بیشتر باعث اضطرابم میشد و با خودم می گفتم چرا ری آب را انتخاب کردی؟ چرا کتاب استاد را گذاشتی در لیست سیاه و همینطور بهت زده بودم. استاد

که انگار متوجه اضطراب من شده بود، لبخند مهربانی زد و گفت امیدوارم موفق باشی جوان به دکتر عامری هم سلام برسان سپس بلند شد و دست داد. گرمای دست و نگاه مهربانش تا عمق وجودم نفوذ کرد. همان یک نگاه مهربان باعث شد که تا همیشه به ایشان ارادت داشته باشم.

خاطره کمی تلخ

در سالهای آغازین دهه ۹۰ با همفکری و همراهی سایر دانشجویان تحصیلات تکمیلی در دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران برنامه کوچکی به منظور تجلیل مقام استاد برگزار می نمودیم. رسم کلی این برنامه دعوت از اساتید پیشکسوت و شاغل در یک محفل صمیمی و ذکر خاطره بود.

برای سال ۹۴ تصمیم گرفتیم که یک سخنران کلیدی هم دعوت کنیم و پس از مشورت با اساتید مختلف بویژه استاد ارجمند دکتر مصداقی نیا، و به پیشنهاد اینجانب جناب استاد رازقی بعنوان سخنران کلیدی مراسم روز استاد در گروه مهندسی بهداشت محیط انتخاب شدند. هدف از انتخاب ایشان نیز ادای دینی به جایگاه شامخ ایشان در عرصه بهداشت محیط بود. مراسم مذکور بصورت دانشجویی و تقریباً دو سه روز قبل از ۱۲ اردیبهشت یا روز معلم برنامه ریزی میشد. امکان داشت که اساتید محترم نتوانند وقت خود را تنظیم نمایند.

روز قبل از مراسم با ایشان تماس گرفته و ضمن اعلام موضوع جلسه از ایشان درخواست نمودیم که سخنران کلیدی مراسم بزرگداشت روز استاد در سال ۱۳۹۴ باشند. جناب استاد علی رغم هماهنگی دیر هنگام با گشاده رویی و مهربانی پذیرفتند و در وقت مقرر در جلسه حاضر شدند. نکته جالب سخنرانی ایشان این بود که برای ایراد سخنرانی وقت گذاشته بودند و متن سخنرانی خود را به اقتضای جلسه تنظیم کرده بودند و بالخصوصه از نحوه سخنرانی ایشان لذت بردم. متأسفانه سخنرانی ایشان ضبط نشد اما واجد نکات ارزشمندی بود.

از جمله اینکه یک سخنرانی نظام مند و دارای مطالب آموزنده بوده و به فراخور جلسه آماده شده بود. بسیار تأسف میخورم که چرا آن سخنرانی ضبط نشد.

ایشان ابتدا اظهار تاسف نمودند که بسیاری از اساتید قدیم دانشکده بهداشت دیگر در بین ما نیستند و این مساله باعث شده است که کمی آزده خاطر باشند. سپس به جوانان توصیه نمود که برای سربلندی کشور تلاش کنند و در کسب علم و ارایه خدمت کوشا باشند چرا که عرصه بهداشت محیط هم عرصه علم است و هم عرصه عمل و سپس گریزی نیز به دغدغه اصلی خودشان یعنی تامین و تصفیه آب زدند و با بیان خطرات ناشی از تغییر اقلیم و کم آبی، لزوم توجه بیشتر به بازیابی پساب و تغییر الگوی مصرف آب اشاره نمودند.

در طی آن سخنرانی بود که منظور توصیف استاد نبی زاده را در مورد نحوه سخنرانی ایشان فهمیدم. استاد نبی زاده در وصف استاد رازقی بیان می کرد که ایشان در تمام سخنرانی های خود در محافل و مجالس علمی و تخصصی مطلقاً کلام بیهوده ای بیان نمی کند و بعبارت دیگر کاملاً فنی و با ارایه آمار متقن و داده های علمی مسلم سخن می گوید.

افسوس بیشتر اما آنجا بود که پس از گذشت ده دقیقه از سخنرانی ایشان، منشی گروه بدون اینکه اطلاعی از ماجرای دعوت از ایشان داشته باشد، مدام به مجری مراسم یادآوری می کرد که به استاد تذکر بدهید سخنرانی اش را تمام کند تا نوبت به بقیه اساتید هم برسد!

مجری مراسم نیز که یکی از دانشجویان دکترا بود، چند باری توجهی به تذکرات منشی نکرد. اما پس از اصرار فراوان در حدود دقیقه بیست سخنرانی با رعایت جانب ادب بیان کرد که وقت ایشان تمام است. استاد رازقی در عین متانت یادآور شدند که وقت سخنرانی تعیین شده برای ایشان طبق قرار قبلی سی دقیقه بوده است و به فراخور زمان تعیین شده مطلب آماده نموده اند.

قطع آن سخنرانی در قبل از زمان مقرر برای اینجانب بسیار ناراحت کننده بود و البته دعوت از سخنرانان بی ربط به مراسم از جانب سایر افراد باعث شد که آن مراسم دیگر برگزار نشود.

نکاتی از نحوه سلوک علمی استاد رازقی

بررسی سوابق تحصیلی، علمی، پژوهشی و اجرایی استاد رازقی نشان می دهد که ایشان تحصیل در حیطه بهداشت محیط را با هدف خدمت به بهداشت و سلامت مردم ادامه داده است. عمده فعالیت ایشان در زمینه نحوه تامین آب شرب سالم بویژه برای مناطق دورافتاده و محروم بوده است. هر چند به نظر میرسد که جنبه های فنی و مهندسی در خدمات علمی ایشان بارز باشد، اما رویکرد ایشان توجه به سایر جنبه ها نیز بوده است. از جمله میتوان چنین گفت که ایشان ابتدا به خطرات آب ناسالم از جنبه میکروبی و شیمیایی اشاره نموده و ضرورت تامین آب سالم را به منظور ارتقای بهداشت و سلامت عمومی مردم متذکر میشود. همچنین به جنبه های اقتصادی اجرای پروژه ها نیز می پردازد و عمدتاً مقالات ایشان حاوی نکات تحلیلی دیگری نیز هست.

نکته دیگر اینکه علی رغم اینکه فعالیت علمی و اجرایی ایشان عمدتاً بر تامین آب شرب سالم متمرکز است اما هیچگاه اسیر جبر تاریخ و جغرافیا نشده است و همگام با علم روز پیش آمده است. سلوک ایشان در عرصه تامین آب شرب سالم همچون مادری است که به چشم خویش سپرده شدن فرزندش را به دایه های مختلفی دیده است اما همچنان دوردور فرزندش را پاییده است. اگر فرزند علمی ایشان را تامین آب شرب سالم برای مردم شهری و روستایی ایران بدانیم، این موضوع یعنی تامین آب سالم در طی سال های مختلف بین سازمان ها و نهادهای مختلف دست به دست شده است. اما استاد اسیر قید و بند سازمان ها نمانده و از این سازمان به آن سازمان و از این دانشگاه به آن دانشگاه کوچیده است و همواره به جنبه های مختلف تامین آب را با نگاه فنی و تحلیلی خود بیان کرده است.

کمتر استادی را می توان یافت که چنین پایمردی از خود نشان داده باشد و در بزنگاههای مختلف نگاه تحلیلی و فنی خود را با بیان رسا به گوش مسئولان، جامعه دانشگاهی و مردم رسانده باشد.

ایشان به واسطه بیش از شصت سال تجربه در عرصه مهندسی بهداشت محیط بویژه جنبه های مهندسی و فنی آب کژکارکردی های زیادی مشاهده کرده و بر این اساس

در نوشته های مختلف خود به جنبه های اخلاقی و لزوم تربیت نسلی اخلاق مدار در عرصه مهندسی اشاره کرده است.

نکته دیگر تواضع ایشان بوده است. ایشان از سال ۱۳۵۰ جزو اولین اساتید گروه مهندس بهسازی دانشکده بهداشت بوده و در سال ۱۳۶۸ نیز دانشکده محیط زیست دانشگاه تهران را تاسیس کرده است علاوه بر آن در شکل گیری چندین شرکت مهندسی مشاور و انجمن علمی تخصصی و نشریه علمی در حیطه آب و فاضلاب نقش داشته و در آبرسانی شهرها و روستاهای مختلف بعنوان ناظر، مشاور، طراح و ... نقش آفرینی کرده است که شاید مهمترین آنها پروژه آبرسانی چاه نیمه زابل و آبرسانی شهر بندرعباس باشد. با اینحال همه اینها را در سکوت انجام داده است و برای یافتن سابق کاری ایشان بایستی متحمل جستجوی فراوان شد.

دکتر محمد ماروسی

دانشگاه علوم پزشکی نیشابور

مهندس محمدحسین نیکبخت کاخکی

از طریق دوست و همکلاسی عزیزم، دکتر محمدرضا خانی مطلع شدم که دوستداران استاد فرهیخته آقای دکتر ناصر رازقی در تدارک یادآور ای از خاطرات دوران تحصیلی هستند و چقدر از شنیدن این اقدام و غلیان حس سپاسگزاری دانشجویان ایشان از سالهای دور و دراز دهه ۶۰ خوشحال شدم.

الان بعد از گذشت چهار دهه و شروع دوران بازنشستگی کاری ام، وقتی که به گذشته نگاه می کنم بدون تردید تاثیرگذارترین دوره زندگی من که شخصیت اجتماعی و حرفه ای ام طی آن پایه گذاری شد، دوره تحصیل در دانشکده بهداشت دانشگاه تهران و برخورداری از جوهر معرفت و دانش اساتید برجسته، با شخصیت و مهربان آن بوده است. من بعد از اتمام تحصیل بلافاصله وارد حرفه مهندسی مشاور در بخش خصوصی شدم و البته کار کردن در مهندس مشاور توام با رقابت های سخت و فشرده بود و تازه بعدا و در کشاکش کار بود که به اهمیت روش تدریس دکتر رازقی پی بردم.

البته از همان ابتدای تحصیل به روش تدریس دکتر رازقی بسیار علاقه مند بودم بطوری که درس های ایشان را بعدا خارج از کلاس با خط خوانا مجددا پاکنویس می کردم و الان هنوز هم وقتی که کتابچه های دست نویس درس های هیدرولیک، انتقال و توزیع آب، طراحی تصفیه خانه آب و ... ایشان را که به یادگار مانده است، ورق می زنم، تمام خاطرات آن دوران تداعی و عمیقا لذت می برم.

بعدها برحسب اقتضای حرفه مهندسی مشاور باید همیشه مطالعه و دانش خودم را بروز رسانی می کردم، اما شاکله اصلی معلومات فنی در تمام دوران کاری من همان آموزه های پایه ای دکتر رازقی در کلاس درس بود. متدولوژی شناخت صورت مسئله، پیدا کردن راه حل ها، مقایسه فنی و اقتصادی گزینه ها، انتخاب پاسخ درست، گفتگو با ذینفعان پروژه، شنیدن نظرات دیگران و اصلاح روش کار و

بازنگری طرح. تدریس ایشان تلفیقی بود از دانش وسیع اکادمیک آمیخته با تجارب کاری و عملی ایشان در مهندسین مشاور معتبر کشور. بطوری که تکیه کلام ایشان همیشه این بود که تدریس تمام وقت اساتید را نمی پسندیدند و معتقد به تجربه عملی و محک زدن دانش اساتید در عرصه عمل و صنعت بودند و خود نیز به آن تقید داشتند.

قدرشناسی یکی از زیبا ترین احساسات انسانی است و من به این بهانه ، فرصتی پیدا کردم که نقش ماندگار ایشان را در زندگی حرفه ای ام بیان و مکتوب نمایم. همانطور که از نقش موثر و خاطرات ماندگار دیگر اساتید فرزانه که اکنون تعدادی از آنها در قید حیات نیستند، همچون دکتر غیاث الدین ، دکتر عمرانی ، دکتر شریعت ، دکتر جهانبخش، دکتر زعیم، دکتر تیرگری ، دکتر محمودی ، دکتر ناصری و ... نیز عمیقاً احساس سپاسگزاری دارم .

محمد حسین نیک بخت کاخکی

فارغ التحصیل ۱۳۶۵

مهندس احمد پورزند

اوایل دهه نود بود که با آقای دکتر رازقی آشنا شدم. تدوین کتاب "استفاده دوباره آب" را در دستور کار داشتند و من از سوی ستاد امور آب وزارت نیرو موظف به هماهنگی با شرکت های آب و آب فاضلاب برای تامین اطلاعات و تنظیم بازدید ها به این منظور، شدم. اما این آشنایی و همکاری بسیار فراتر از این وظیفه رفت و من با استفاده از این فرصت و اشتیاق فراوان هر چه بیشتر از دانش و تجربه ایشان بهره مند شدم. به خصوص اینکه آقای دکتر رازقی بسیار سخاوتمندانه و در جایگاه استادی کارآمد، دانسته ها و تجربیات خود را با علاقه در اختیار من و سایرین می گذاشتند. شاید یکی از ویژگی های ارزشمند ایشان تجربیات طراحی و اجرای طرح های آب و فاضلاب بود که حاصل کار و فعالیت های ایشان در شرکت های مشاور بود که به موازات جایگاه استادی دانشگاه این توانایی را نیز توسعه داده بودند. در هر حال در طول دوران تهیه کتاب "استفاده دوباره آب" برای من فرصتی فراهم شد تا ضمن بهره مندی از دوستی و محبت ایشان، دانسته های خود را در زمینه تصفیه فاضلاب و بهره برداری از پساب و همچنین نمک زدایی آب، بسیار توسعه دهم. بنابراین همواره برای این یافته های گرانبها، قدردان ایشان هستم و به دوستی و همراهی ایشان افتخار می کنم با آرزوی تندرستی و پایداری برایشان

مهندس احمد پورزند

بازنشسته وزارت نیرو

زندگی نامه و کارنامه استاد

پروفور ناصر رازقی

زندگی نامه استاد رازقی به بیان خود

من ناصر رازقی در روز اول مهرماه ۱۳۱۱ از پدری از خان های بختیاری ومادری اهل تهران در محله (امامزاده یحیی) واقع درخیابان ری متولد شدم . دوران ابتدائی و دبیرستان را در مدرسه بدر واقع در همان محل که ادامه می دادم ، به ورزش های رزمی علاقه مند شدم و در فرصت های مناسب به زورخانه و با شگاه های ورزشی راه یافتم و به کشتی علاقه مند شدم.

پس از دوران دبیرستان برای خدمت سربازی به جهرم اعزام شدم ، متأسفانه فرصت تمرین های رزمی پیدا نشد ولی در هر فرصتی به مطالعه کتاب های مختلف و انگلیسی می پرداختم.

پس از اتمام دوران سربازی در کنکور دانشکده مهندسی کشاورزی کرج قبول شدم و چون جز ۱۰ نفر اول کلاس بودم از بورسیه تحصیلی استفاده می کردم. ضمناً در فرصت های مناسب به تمرین کشتی ادامه می دادم و قهرمان کشتی فرنگی آزاد دانشگاه هم شدم و کاپ قهرمانی را هم دریافت کردم.

پس از فارغ التحصیلی در سال ۱۳۳۸ در اداره مهندسی بهداشت استخدام شدم و به سمت ریاست اداره مهندسی بهداشت به اهواز رفتم.

پس از یک سال تلاش بی وقفه در کنکور AID شرکت کرده به عنوان نفر اول به دانشکده آمریکایی بیروت برای مدت یک سال در رشته بهسازی محیط اعزام شدم. خوشبختانه به علت نمراتی بالا در حد A برای یک سال دیگر در دانشکده فنی دانشگاه آمریکایی بیروت پذیرفته شدم و دوره مهندسی بهداشت را با موفقیت تمام کردم و پس از بازگشت به ایران به سمت رئیس آموزشگاه کمک مهندسی بهداشت در پاکدشت ورامین برای مدت دوسال منصوب شدم.

سپس در سال ۱۳۴۳ دوباره در کنکور AID شرکت کردم و در دانشکده بهداشت محیط دانشگاه کارولینای شمالی به آمریکا اعزام شدم و در آنجا با رتبه اول (Top-

(percent) مدال (دلتا امگا) را در رشته (Sanitary -Engineering) دریافت کردم

سپس به ایران برگشتم و از اداره مهندسی بهداشت به انستیتو تحقیقات بهداشت برای تدریس دوره عالی بهسازی ماموریت یافتیم که پس از یک سال خوشبختانه انستیتو بهداشت به دانشکده بهداشت ارتقاء یافت و بنا به پیشنهاد رئیس دانشکده برای دریافت درجه PhD از دانشگاه بهداشت اکلاهما ی آمریکا پذیرش گرفته به مدت دو سال تلاش شبانه روزی به دریافت درجه دکترا (PhD) در مهندسی بهداشت محیط نایل شدم.

سپس به ایران برگشتم و مدت ۲۰ سال افتخار تدریس در دانشکده بهداشت را داشته ام ولی چون همیشه معتقد بودم که مسؤولیت تدریس باید با کار عملی آمیخته شود ، لذا مدتی در دانشکده بهداشت (part time) شدم و عملاً مدتی در شرکت های آب و فاضلاب و جهاد سازندگی تلاش مستمر داشته ام و خیلی از پروژه های آبرسانی را در استان های نیازمند انجام داده ام و در اولین جشنواره مهندسی راه ساختمان مدال طلای لیاقت را دریافت کردم و همچنین در : شرکت های مهندسی : (همکار ، سخت آب ، آب محیط ، ری آب ، پارس جویاب) همکاری مستمر داشته ام.

در ضمن یاد آور شوم که بعد از بازنشستگی از دانشکده بهداشت ، در دانشکده محیط زیست ادامه کار داده و به سمت مدیر گروه پس از ۱۲ سال در ۱۳۸۲ به افتخار بازنشستگی نایل شدم و در خرداد ۱۳۹۴ تندیس (رتبه اول دهمین دوره جایزه ملی محیط زیست) را از رئیس جمهور وقت جناب آقای دکتر روحانی دریافت کردم . در ضمن همیشه سعی می کردم آموخته ها و تجربیاتم را جمع آوری کرده و تالیفات انجام دهم و در اختیار نسل حال و آینده قرار دهم که تالیفات اینجانب به شرح زیر است .

تالیفات : عبارتند از

۱- ۳۵ مقاله علمی در مجلات تحقیقاتی که به چاپ رسیده است

۲- ترجمه کتاب بهسازی شهر و روستا در دو جلد

- ۳- تصفیه انتقال و توزیع آب
- ۴- نمک زدایی از آبهای لب شور و شور.
- ۵- استفاده دوباره از آب
- ۶- کاربرد فرایندهای تصفیه آب .
- ۷- استفاده کم خطر دوباره آب .
- ۸- فیلترها در تصفیه آب

ناصر رازقی

بخش زیر توسط آقای دکتر ماروسی از طریق جستجوی اینترنتی به عنوان مکمل رزومه استاد گنجانده می شود که قطعاً به علت عدم دسترسی ها و یا عدم زمان کافی ، کامل نخواهد بود.

خلاصه ای از سوابق تحصیلی استاد رازقی

لیسانس مهندسی کشاورز از دانشگاه تهران، ۱۳۳۶ خورشیدی، (۱۹۵۸ م)
 دیپلم علوم بهسازی از دانشگاه آمریکایی بیروت، ۱۳۳۸ خورشیدی، (۱۹۶۰ م)
 مهندسی بهداشت از دانشگاه آمریکایی بیروت ، ۱۳۳۹ خورشیدی، (۱۹۶۱ م)
 مهندسی بهسازی از سازمان خدمات بهداشت عمومی ایالات متحده ، ۱۳۴۲ خورشیدی، (۱۹۶۵ م)
 فوق لیسانس مهندسی بهداشت، دانشگاه کارولینای شمالی، ۱۳۴۲ خورشیدی، (۱۹۶۵ م)
 دکترای بهداشت محیط از دانشگاه اوکلاهاما ، ۱۳۴۸ خورشیدی، (۱۹۷۰ م)
 عنوان رساله دکترا

The effects of kerosene, a larvicide, on the performance and evaporation losses of waste stabilization ponds.

<https://shareok.org/handle/11244/3076>

پایان نامه ها و رساله های تحت راهنمایی استاد رازقی

- بررسی کارائی حذف کیست زیاردیا و نماتدها توسط صافی های سه لایه و صافی های تک لایه عبدالله رشیدی مهرآبادی، ناصر رازقی دکتري، ۱۳۸۲
- شناسایی و طبقه بندی مشترکین پرمصرف آب تهران و ارایه راهکارهای موثر برای کاهش مصرف این مشترکین مهدی قالی باف سرشوری، ناصر رازقی کارشناسی ارشد، ۱۳۸۱
- بررسی کارایی فیلترهای تک و دولایه محمد رضا جمالی فر، ناصر رازقی کارشناسی ارشد،

- ارزیابی سود مندی تانک ته نشینی با پار هیدرو لیکی زیاد جهت کاهش مواد جامد معلق رودخانه کارون با و بدون کمک ماده منعقد کننده احمد رجبی زاده دارزینی، ناصر رازقی، کارشناسی ارشد، ۱۳۷۵
- ارزشیابی سود مندی ته نشین کننده های سریع جواد تاجبخش تبار، ناصر رازقی، کارشناسی ارشد، ۱۳۷۲
- تعیین مشخصات فاضلاب شهرک شوش و بررسی کارائی تصفیه خانه موجود نسرین رسائی، ناصر رازقی کارشناسی ارشد، ۱۳۶۴
- کامپیوتر و ضربه آب فرهاد مهدمینا، ناصر رازقی کارشناسی ارشد، ۱۳۶۳
- بررسی طرح انجام شده تامین آب آشامیدنی روستای قره باغ ارومیه علی باباپور، ناصر رازقی، کارشناسی ارشد، ۱۳۶۰
- بررسی طرح انجام شده تامین آب آشامیدن روستای خاتون آباد ورامین رجب مرادی بوساری، ناصر رازقی، کارشناسی ارشد، ۱۳۵۹
- تهیه و مطالعات مرحله اول و دوم تامین آب مشروب روستای عرب ایزج شهرستان ماکو، خسرو اکبرپور، ناصر رازقی کارشناسی ارشد، ۱۳۵۸
- بررسی خاکهای تهران از نظر خورندگی لوله های آب ناهید بهنود، ناصر رازقی، کارشناسی ارشد، ۱۳۵۵
- بررسی آبهای زیرزمینی تهران از نظر آلودگی به دترجنت ها کرامت الله ایماندل، ناصر رازقی کارشناسی ارشد، ۱۳۵۴
- بررسی آلودگی هوای تهران به انیدرید سولفورو توسط صنایع سنگین محمود صرافیان، ناصر رازقی، کارشناسی ارشد، ۱۳۵۲
- بررسی دستگاههای تخلیه کننده انیدرید سولفور به هوای شهر اهواز محمدتقی جوزی، ناصر رازقی، کارشناسی ارشد، ۱۳۵۲

منابعی برای مطالعه بیشتر در سابقه فعالیت علمی استاد

- ۱- رخ نما(پروفایل) استاد ناصر رازقی در دانشگاه تهران
<https://profile.ut.ac.ir/fa/~nrazeghi>
- ۲- خلاصه ای از رزومه استاد رازقی در قسمت اعضای هیئت تحریریه مجله آب و فاضلاب درج شده است.
http://wwjournal.ir/data/wwj/news/Dr.razeghi_1.pdf
<https://www.wwjournal.ir/journal/editorial.board>
- ۳- تصویر دیجیتال ویرایش چهارم کتاب municipal and rural sanitation همچنین تصویر پیشگفتار ویراست اول کتاب مذکور که توسط سازمان آرشینو اینترنتی دیجیتال شده است.
<https://archive.org/details/municipalruralsae4ehle/page/n6/mode/1up?view=theater>
<https://archive.org/details/municipalruralsae4ehle/page/n9/mode/1up?view=theater>
<https://archive.org/>
- ۴- فایل دیجیتال کتاب فیلترها در تصفیه آب در وبسایت شرکت مهندسی پارس جویاب
<http://parsjooyab.com/view.pdf>
<https://www.parsjooyab.com/>
- ۵- برنامه ریزی درازمدت استفاده دوباره از آب در نشریه بازیافت آب
https://wrj.ut.ac.ir/article_54543.html
<https://wrj.ut.ac.ir/>
- ۶- تصویر دیجیتال ویرایش اول کتاب water supply and sewerage
<https://archive.org/details/watersupplysewer00stee/page/n8/mode/1up?view=theater>
۷. خبرنامه انجمن آب و فاضلاب ایران - شماره چهاردهم (اردیبهشت ۹۶) - انجمن آب و فاضلاب ایران قسمت انتشارات انجمن - خبرنامه ها
<http://irwwa.com>

گزارشی مراسم بزرگداشت استاد رازقی

آیین بزرگداشت پروفسور ناصر رازقی چهره ماندگار بهداشت محیط ایران برگزار شد

کد خبر: ۵۴۳۰۴   زمان انتشار: ۲۲:۴۷:۰۸ - ۱۴۰۱/۱۱/۲۶

در این مراسم که روز چهارشنبه ۲۶ بهمن ماه ۱۴۰۱ از طریق فضای مجازی و با حضور گسترده اساتید و دانشجویان بهداشت محیط کشور برگزار گردید در مراسمی از یک عمر تلاش و مجاهدت در عرصه علم و پژوهش پروفسور ناصر رازقی یکی از برجسته ترین اساتید تاریخ بهداشت محیط ایران تجلیل شد. برخی از بزرگان بهداشت محیط کشور در رابطه با شخصیت برجسته علمی و خدمات استاد رازقی به سخنرانی پرداختند. دکتر علیرضا مصداقی نیا رئیس انجمن بهداشت محیط ایران، دکتر رازقی را شخصیت منحصربه فرد علمی ذکر کرد و از حضور تاثیرگذار ایشان در جامعه به نیکی یاد کرد. دکتر احرامیوش از شاگردان استاد، در این مراسم ضمن بیان ویژگیهای پروفسور رازقی، وی را از دیدگاه اخلاقی و علمی، سرآمد دانست و از نقش بی بدیل ایشان در جامعه بهداشت محیط سخن گفت.

در این مراسم کلیبی از دیدار حضور دکتر محوی از منزل استاد رازقی پخش شد. در این کلیپ دکتر محوی و همسر پروفسور رازقی در رابطه با سجایای اخلاقی و ویژگیهای علمی استاد صحبت کردند. همچنین کلیبی از افتخارات ایشان پخش شد.

در پایان این مراسم دکتر مختاری مدیر روابط عمومی انجمن علمی بهداشت محیط ایران که اجرای برنامه را به عهده داشت اعلام نمود که تابلو فرش نقیسی منقش به تصویر استاد رازقی به عنوان "چهره ماندگار بهداشت محیط ایران" طی مراسمی بصورت حضوری تقدیم ایشان خواهد شد.

برگزاری مراسم بزرگداشت پروفسور ناصر رازقی توسط انجمن علمی بهداشت محیط ایران

در مراسمی از یک عمر تلاش و مجاهدت در عرصه علم و پژوهش پروفسور ناصر رازقی یکی از برجسته ترین اساتید تاریخ بهداشت محیط ایران تجلیل شد. در این مراسم که روز چهارشنبه ۲۶ بهمن ماه ۱۴۰۱ از طریق فضای مجازی و با حضور گسترده اساتید و دانشجویان بهداشت محیط کشور برگزار گردید برخی از بزرگان

بهداشت محیط کشور در رابطه با شخصیت برجسته علمی و خدمات پروفیسور رازقی به سخنرانی پرداختند.

پروفیسور علیرضا مصداقی نیا رئیس انجمن بهداشت محیط ایران و رئیس اسبق دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی تهران، دکتر رازقی را شخصیت منحصر به فرد علمی ذکر کرد و از حضور تاثیرگذار ایشان در جامعه بهداشت محیط به نیکی یاد کرد. وی دکتر رازقی را از هر نظر یک استاد نمونه دانست و از خدمات علمی و اجرایی ایشان به کشور تقدیر نمود.

دکتر حسن احرامپوش از شاگردان استاد، در این مراسم ضمن بیان ویژگیهای پروفیسور رازقی، وی را از دیدگاه اخلاقی و علمی، سرآمد دانست و از نقش بی بدیل ایشان در جامعه بهداشت محیط سخن گفت. به گفته دکتر احرام پوش، شخصیت استاد رازقی از هر نظر برای دانشجویان شان الگو بوده و هست. وی از ایشان به عنوان استادی نام برد که ضمن اینکه همیشه اطلاعات علمی به روزی داشتند دارای تجربه های ارزنده ای در فیلد اجرایی بوده و دانشجویان شان را همیشه تشویق به فعالیت های خارج از دانشگاه می کردند.

در این مراسم کلیپی از دیدار حضور دکتر محوی از منزل استاد رازقی پخش شد. در این کلیپ دکتر محوی و همسر پروفیسور رازقی در رابطه با سجایای اخلاقی و ویژگی های علمی استاد صحبت کردند. همچنین کلیپی از افتخارات ایشان پخش شد.

در پایان این مراسم اینجانب به عنوان مدیر روابط عمومی انجمن علمی بهداشت محیط ایران که اجرای برنامه را به عهده داشتیم اعلام نمودم که تابلو فرش نفیسی منقش به تصویر استاد رازقی به عنوان "چهره ماندگار بهداشت محیط ایران" طی مراسمی بصورت حضوری تقدیم ایشان خواهد شد.

دکتر مهدی مختاری

مجری مراسم بزرگداشت و مدیر روابط عمومی انجمن علمی بهداشت محیط ایران

متن سخنان دکتر مصداقی نیا در بزرگداشت استاد رازقی

آقای دکتر علیرضا مصداقی نیا ضمن تشکر از برگزاری این جلسه، در تایید سخنان دکتر احرام پوش، نکاتی را درباره ی دکتر رازقی عنوان کردند. ایشان دکتر رازقی را بنیان گذار رشته بهداشت محیط به صورت آکادمیک در دانشگاه تهران خواندند و از ویژگی های ایشان به انسانی شریف، معلمی خوب درس خوانده و آموزش دیده، انسانی پایدار در رفتار خود، منظم و متین، بسیار آراسته، سخنرانی خوب و قوی و دانشمندی برجسته اشاره کردند.

ایشان فرمودند: دکتر رازقی از معدود کسانی بودند که در دوران فعالیت شان در مقام استادی، کار در اجرا (بخش خصوصی) و دانشگاه را تلفیق کردند و آنچه را که می گفتند، در عمل دیده و انجام داده بودند.

در دورانی که شاگرد ایشان بودم هرگز ندیدم بد کسی را بخواهند. نکته حائز اهمیت دیگر در مورد ایشان این هست که به مباحث روز علمی کشور می پرداختند. در سال ۱۳۵۱ که دانشجوی ایشان بودم، ایشان راجع به بحث آلودگی هوای تهران و همچنین مدیریت آب ، فعالیت می کردند. کتاب های ایشان در مورد آب بسیار برجسته و ماندگار در جامعه بهداشت محیط بوده و هست.

آقای دکتر علیرضا مصداقی نیا در پایان سخنان شان افزودند که علاقمند هستم به حضور استاد دکتر رازقی می رسیدم، دستان پاک ایشان را می بوسیدم و از نزدیک خدمت ایشان تعظیم می کردم به دلیل تمام خدمات برجسته ای که به دانش بهداشت محیط در کشور داشتند و الان هم از دور دست ایشان را می بوسم و برایشان آرزوی سلامتی، توفیق و پابندگی دارم و امیدوارم در آینده ای نزدیک بتوانیم در جمعی بزرگ تر حضور استاد دکتر رازقی عزیز را میان خودمان حس کنیم.

گالری عکسهای

خاطره انگیز

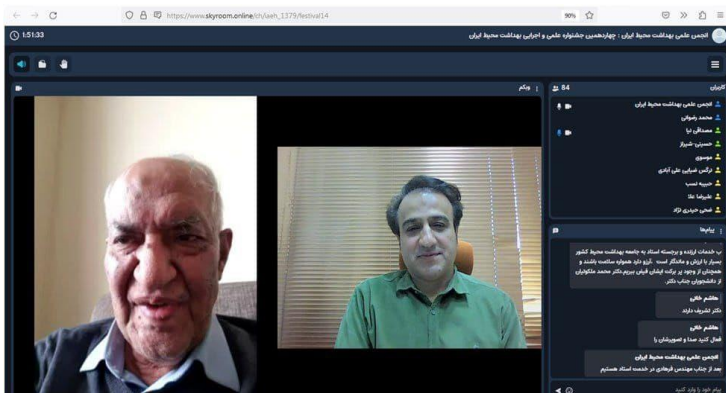

سال ۱۳۷۰، تربیت مدرس

این ارجنامه را به ساحت پرمهر پروفیسور دکتر ناصر رازقی عزیز تقدیم می کنیم. امید که این تلاش اندک در شناساندن افکار و شخصیت معنوی و انسانی استاد رازقی، بقلم بخشی از اساتید و همکاران و شاگردان و دوستدارانی که در فراخوان ما شرکت کرده اند بتواند ذره ای از وظایف و رسالت مان را در ارج نهادن به خدمات ارجمند و ممتاز استاد رازقی به میهن اسلامی و مردمان سرزمین ما به ثبت برساند.

از خداوند متعال برای استاد بزرگوار پروفیسور ناصر رازقی و خانواده ارجمندش صحت و سلامتی و طول عمر بابرکت طلب داریم و می خواهیم تا سایه پرمهر و عطوفتش را بر سر خانواده و جامعه بزرگ بهداشت محیط و محیط زیست و ملت بزرگ ایران مستدام بدارد.

الهی! حجاب ها از راه بردار و ما را به خود وامگذار!

به امید رحمت یا عزیز یا غفار!

دکتر ذبیح اله یوسفی و همکاران انجمن علمی بهداشت محیط ایران - فروردین ۱۴۰۲

